

Dr. Jarmil Mrak:

Jak jsou dnes soudy ve Slezsku obsazeny a jakým jazykem úřadují.

Jazyková otázka u státních úřadů a jmenovitě u soudů zmítá té doby, následkem stálého hýčkání a nijak neoprávněného povznášení němčiny nad jiné jazyky rakouskými vládami, které občas i Berlínu po vůli jednají, tak kocábkou státní, že rozhodující kruhy politické vidí v této otázce, jejíž definitivní upravení jest téměř životní nutností Rakouska, politikum prvního řádu.

Ač by se zdálo, že aspoň soudci v jazykové otázce jsou jednotni, či býti by měli vzhledem ku starším zákonům, císařským dekretům a hlavně čl. 19. st. zákl. zákonů a dále vzhledem k tomu, že sice mohou zkoumati platnost min. nařízení, ale že nikdy podle výslovného znění st. zákl. zákonů nejsou oprávněni zkoumati platnost řádně vyhlášených zákonů, čímž právě stávají se strážci práva a zákona, který musí prováděti i když neodpovídá jejich subj. nazírání, — přece ani v tak kardinální otázce shodně neúřadují; němečtí soudci osobují si totiž na úkor

jiných národností právo, jim nikterak nepříslušící, žádajíce v některých zemích, aby úřadování řídilo se jejich jazykovou kvalifikací (lépe nekvalifikovaností), bez ohledu na to, jakou řeč strany skutečně jen ovládají a jakým jazykem u soudu mluví. Při tom odvolávají se též na jakousi »zvyklost soudců«, kterou žádný zákon dosud nezná, a úřadují zkrátka jazykově jak sami chtějí, úplně libovolně, porušující tak vědomě platné zákony a přirozená národnostní práva obyvatel té které země.

Němečtí soudci byli sice již opětovně vyššími instancemi napomenuti a přikázáno jim rovnoprávně úřadovati, také jejich stranickost v té příčině již vícekrát veřejně byla jim vytknuta, avšak to vše zůstalo dosud marno, němečtí soudci nejen že neuposlechli svých nadřízených úřadů a appellů na jejich svědomí a služební přísahy, nýbrž naopak všemu právu a spravedlnosti na posměch svoji zlovůli a své germanisační choutky ještě stupňovali. A proč? Proto, že vláda, která v každém jiném případě dovedla by zákonu platnost a respekt zjednatí, jde-li o Němce, přestává býti objektivní a nejvyšší ochránkyní zákonů a práv, a vůbec nemá ani dosti vůle ani energie, aby náležitým způsobem proti takovému běsnění a křiklavému bezpráví zakročila, a tím jen revoltu německých soudců podporuje.

Tento zjev jest ve státě konstitučním nejvš nezdavý, povážlivý a nebezpečný, což našim zákonodárným sborům lhostejno býti nemá a nesmí.

To předesláno vlastnímu thematicu jen proto, že právě ve Slezsku porušují němečtí soudci beztrestně jazykovou rovnoprávnost nejkřiklavěji, a že v nejbližší době uzákoněna má býti pro státní úřednictvo vůbec – i soudce služební pragmatika, v níž by mělo býti všemi slovanskými poslanci dobře pamatováno na jazykovou kvalifikaci úřednictva, která v zemích se smíšeným obyvatelstvem jest naprosto nutná a příslušnými předpisy má býti uzákoněna. Není nezajímavo při té příležitosti sdělití, že ústřední výbor soudcovského sdružení ve Vídni v prvním svém návrhu služební pragmatiky sám stanovil jako podmínku jmenování soudce, znalost jazyka obyvatelstva kraje působnosti. (Tuto podmínku pak též výbor na nátlak něm. soudců v novém návrhu vynechal.)

Protože výsledek sčítání obyvatelstva ve Slezsku dle národnosti ještě dnes není znám, a protože ve mnohých obcích bude nutno domáhati se anulování sčítání nebo podstatné opravy, tedy použito níže ještě dat minulého sčítání obyvatel z r. 1900.

Pojednáváme o obsazení a úřadování dnešním, poněvadž jak personalie tak i úřadování se mění a za základ vzata tudíž doba nejnovější, duben t. r.

V roce 1900 napočteno bylo ve Slezsku okrouhle 366 tisíc Slovanů (146 tisíc Čechů a 220 tisíc Poláků) a 296 tisíc Němců, to jest většina 56% Slovanů a menšina 44% Němců. Připomenouti dlužno ovšem ihned, že napočítali to Němci dle obcovacího jazyka, tedy jak to v Rakousku potřebují, aby ze slovanských národů nadělali papírových Němců. Na Opavsku čítán je každý poněkud závislý nebo vlažný Čech za Němce, a na Těšínsku zase z nás Čechů dělali Poláky, Němcům milejší. Češi prý jsou jen v Čechách a na Moravě, kdežto Slezáci na Těšínsku jsou Poláci. Pokud se počtu Slovanů a Němců ve Slezsku týče, tedy zůstal asi poměr dnes skoro týž, jako před 10ti lety, takže můžeme i dnes říci, že Slezsko jest převahou slovanské.

Naproti tomu působí ve Slezsku mezi 128 soudci incl. státní zástupce 96 soudců německé národnosti a 32 soudců, tedy právě $\frac{1}{4}$ slovanské národnosti (26 Čechů a 6 Poláků), čili 76 procent Němců a 24 proc. Slovanů.

Protože nemají Němci dosti svých soudců, zvláště takových, kteří by aspoň jednu slovanskou řeč poněkud ovládali, tedy vypomáhají si ve Slezsku, hlavně v okresích smíšených Židy, jichž jest ve Slezsku (mezi 128) celkem 33 čili 26 proc. všech soudců, a není zde nic divného, že tvoří u některých soudů i většinu (Bílovec, Bílsko, Bruntál a Frýdek).

Všichni židovští soudci jsou ve Slezsku pokud se jazykové otázky týče s Němci solidární, tedy proti rovnoprávnosti a proti nám, dělajíce jednak německé nacionály vůbec a jednak proto, aby prý si pobyt mezi Němci neznepřijemnil.

Ze všech 96 něm. soudců (včetně židů) zná český nebo polský jazyk v písmě a slově pouze 20 soudců, se slovanskými stranami aspoň se dorozumí 55 n. soudců a zbývajících 21 n. soudců nezná mimo německého jazyka žádný slovanský jazyk. Tito posledně uvedení mají-li českou věc vyřídit, nebo slovanskou stranu německy neznaající vyslechnouti, buď onu záležitost nevyřídí resp. stranu nevyslechnou a slovanské podání vrátí, anebo dají si spisy neb výpověď stlumočiti nějakým sluhou nebo občanem, který v dotyčném městě česky neb polsky jakž takž zná, ani jim však nenapadne šetření při tom předpisů civilního a trestního řádu, týkajících se soudních tlumočnicků. Nadřízené úřady tuto protizákonnou praxi mlčky přehlížejí, neboť

še samy o jmenování jazykově způsobilých soudců dosud nestarají, či lépe řečeno, na jazykovou kvalifikaci při jmenování nehledí.

Abychom ukázali, jak právě na vyšších a nejvyšších vedoucích místech soudci slovanské národnosti nedostatečně jsou zastoupeni, uvedeme, kolik soudců každé národnosti jest v jednotlivých hodnostních třídách.

V. tř. 2 Němci (praes, zems. s. v Opavě a kraj. s. v Těšíně). Slovan žádný.

VI. tř. 15 Němců (2 vicepraes. 2 Iní st. zástupci, 11 rodů vrchn. z. soudu). Slovan žádný.

VII. tř. 21 Němců, 8 slovanů (5 Čechů a 3 Poláci).

VIII. tř. 34 Němců, 6 Slovanů (3 Češi a 3 Poláci).

IX. tř. 42 Němců a 18 Čechů.

Ze 23 přednostů okresních soudů jest 16 Němců a 7 Slovanů (4 Češi — Pol. Ostrava, Klimkovice, Bílovec a Odry — a 3 Poláci — Fryštát, Strumeň a Skočov). Tedy skoro všechna vlivná a nejvyšší místa obsazena jsou výhradně Němci. Aby se však ani malý počet českých soudců náležitě uplatniti nemohl v okresích s českým obyvatelstvem, tedy přiděleno jest rafinovaně 6 soudců českých soudům s polským obyvatelstvem (Jablunkov 3, Skočov 2, Strumeň 1), naproti tomu však ryze český okres Frýdecký (93 proc. Č.) nemá mezi pěti soudci ani jediného Č. a ostatní okresy s českými většinami nebo menšinami buď žádného (Těšín), nebo poměrně málo (Opava 1, Bílovec 1, Bohumín 2).

U zemského soudu v Opavě (včetně státní zást.) jest toliko 1 český soudce a u krajského soudu v Těšíně (rovněž včetně st. z.) 7 slov. soudců (4 Češi a 3 Poláci), ačkoliv dle poměru obyvatelstva v obvodech těchto soudů měla by býti v Opavě (240 tisíc N. a 61 tisíc Č.) nejméně jedna čtvrtina všech soudců české a kraj. soudu v Těšíně (296 tisíc N. a 366 tisíc Slov.) většina soudců slovanské národnosti.

Jak nepříznivě, ba macešsky pro Čechy a Poláky obsazena jsou místa soudcovská ve Slezsku, tak dle toho vypadá též úřadování.

Všichni němečtí soudci i se židy úřadují bezvýminečně pouze německy, totiž předvolávají strany německy, protokolují a vyřizují vše jen německy, nehledíce na strany a jich znalost jazykovou. Pokud českým zapisovatelům na tomto výlučně něm. úřadování něco sleví čili »strpí«, krátce dále se zmíníme.

Protože v kraji Opavském jest obyvatelstvo pouze české a německé národnosti a na Těšínsku toliko čtyři okresy jsou

trojjazyčné (Bohumín, Fryštát, Polská Ostrava a Těšín), tedy neznemožňuje rovnoprávné úřadování snad kromobyčejná znalost jazyková, jak Němci též by někomu, zdejších poměrů neznalému, rádi namluvili.

Česky a německy úplně rovnoprávně se stranami úřaduje i zápisy do pozemkových knih činí okr. soud v Pol. Ostravě a Klimkovicích, zde však na pokyn zems. soudu v Opavě ve věcech knihovních vydávají se pro něm. strany a finanční úřady německá usnesení, i když jest knihovní žádost česká. (Za tuto koncessi Němcům přiděluje zems. s. opavský soudu Klimkovičkému nádavkem jednoho auskultanta.)

U zemského a okresního soudu v Opavě, krajského v Těšíně, okresního soudu v Bohumíně a Bílovci úřadují čeští soudci pokud se jedná o české strany důsledně v české řeči, (ač nezmaří-li občas úmyslně rovnoprávné úřadování přednostové soudů přidělením zapisovatelů české řeči neznalých). Polští soudci úřadují s polskými stranami polsky u krajsk. a okresního soudu v Těšíně, ve Strumeni a ve Skočově.

Okresní soud ve Fryštátě, ač jsou tam tři čeští soudci, úřaduje výhradně německy, protože ani jeden zapisovatel česky nezná; z téže příčiny jest nucen úřadovati trvale německy český soudce ve Vítkově.

U zems. soudu v Opavě »strpí« něm. soudci českým zapisovatelům u hlavních trestních přelíčení protokolovati české výpovědi též v české řeči, za to však rozsudky všechny musí se vyhotovovati německy v první i druhé instanci, nehledíc ani na řeč stran ani v které řeči žaloba resp. rozsudek I^í inst. vyhotoveny; u kraj. soudů v Těšíně naopak »strpí« něm. soudci českým a polským zapisovatelům vyhotoviti rozsudky trestní v řeči obžalovaného, tedy též česky a polsky, za to však výpovědi musí se v protokole německy napsati (přímo přeložiti). Civilní protokoly i rozsudky musí však i čeští zapisovatelé všude německy vyhotovovati. Se zvláštní zálibou přibírají se ku českým jednáním zapisovatelé českého jazyka vůbec neznalí, kteří jednání sledují pak jen tělem, ale nikoliv duchem.

Knihovní zápisy mimo Pol. Ostravu a Klimkovic, kdež jak již zmíněno na základě českých podání česky a Struměň na základě polských polsky zanášejí, činí se u všech ostatních soudů jen německy. (Dříve zapisovalo se polsky též v Jablunkově a Skočově, avšak dřívější knihovní nahrazení byli Němci, kteří zapisují jen po německu.)

U některých soudů (Opava, Těšín, Bílovec, Vítkov) překládají něm. soudci — pokud jim právní zástupci překlady nepřiloží hned ku žádostem — knihovní podání sami, u jiných soudů však, kde slovanských a zvláště českých podání jest příliš mnoho, tak že by ani soudce nebyl s to, aby tyto všechny sám přeložil (Frýdek, Bohumín Fryštát, Bílsko, Jablunkov a Skočov), překládají podání v české neb polské řeči sepsaná do němčiny přímo při zápise knihovní úředníci a to z rozkazu přednostů dotyčných soudů; ovšem jakým právem, to nikdo neví, neboť dle kn. zákona zápis se tak státi musí, jak soudce usnesení vyhotoví.

Z té příčiny, aby Němci ve Slezsku uhájili si něm. državu v pozemkových knihách, nechťejí něm. přednostové soudů za souhlasu praesidentů sborových soudů knihovní referáty přiděliti českým soudcům, které z těchž důvodů z civilních referátů vůbec vylučují; za to bývají však tito pověřováni skoro vesměs referáty trestními, v průmyslovém Slezsku daleko namáhavějšími.

Předvolávání a dopisování úřadům, korporacím a obcím ponecháno jest ve Slezsku úplně libovůli kanceláře, a protože kancelářský personal, až na výjimky, jest zde dosud německý (neboť pokud se kancelářských pomocníků týče něm. přednosti soudů jiných než Němců nepřijímají), tedy dle toho též vypadá to, co jim na vůli jest ponecháno. (Ministerstvo spravedlnosti sice slezským soudům nařídilo, aby v každém případě soudce sám nařídil kanceláři, v jaké řeči předvolání má se napsati, ale to se neděje.)

Ostatních 13 výše nejmenovaných okresních soudů úřaduje pouze německy a soudy tyto v záp. Slezsku (Opavsku) česká podání à limine zamítají.

Proti porušování rovnoprávnosti u soudů sborových s úspěchem bylo stěžováno si u nadřízených instancí a zvláště v posledních letech u vrchn. zem. soudu v Brně, než něm. soudci těchto rozhodnutí nedbají, ani když vešly v moc práva. Ba neposlechli dosud ani přímých rozkazů nadřízených instancí, zvláště pokud se týče věcí knihovních, vyhrožující praesidentu vrchn. zem. soudu v Brně, kterého pokládají za rušitele jejich německé državy, ústy svého zástupce a něm. fanatika Dra Neussera na zemském sněmě, přímo veřejným násilím — a to beztrestně; tím odvaha jich k odporu vlastně vysvětlena!

Poněvadž o stížnostech proti okresním soudům rozhodují sborové soudy Opavský a Těšínský konečně, tedy bez možnosti

dalšího opravného prostředku, tedy byly dosud u těchto podané stížnosti pro porušování rovnoprávnosti též bezvýsledny.

Je zajímavé zvědět, jak vlastně něm. soudci svá, přirozenému právu, citu i zákonům odporující rozhodnutí, jazykové otázky se týkající (vnucovati slovanským stranám něm. úřadování), odůvodňují; tvrdí totiž, buď že jazyk český a polský ve Slezsku jsou jen jakési idiomy, a že český a polský lid ve Slezsku ani neexistuje, nebo že jejich německé úřadování tkví v právní zvyklosti, což vlastně jest právní nesmysl, neboť dosavadní zákony takové zvyklosti některých (tedy ani ne všech) úředníků či soudců naprosto neznají. Když v právnickém světě s takovými důvody mnoho nepořídili, odvolávali se konečně na svou politickou moc, opírající se až o Berlín. Takovéto máme dnes ve Slezsku soudce, ochránce zákonů, jež zachovávatí opětovně přísáhali.

Abychom se zmínili ještě o státních zastupitelstvech, tedy pokud se jejich obsazení týče, započítán jest personal jejich již mezi soudci. (V Opavě 3 N. a Těšíně 4 N. a 2 Č.)

Po tři desetiletí, od té doby co byl vrchn. státním zástupcem dosud první a jediný Čech, rytíř Zapletal, až dosud podávají státní zastupitelstva na obžalované žaloby v tom zemském jazyku, kterým obžalovaný mluví, když z protokolů s nimi sepsaných jejich řeč nějak jest zjevna. Proto musí soudci na Těšínsku v protokolech, s obviněnými ve vyhledávání sepsaných, výslovně podotknouti, jakou řečí u soudu mluvili. Na Opavsku však se to nedělá a proto, vyslýchá-li strany něm. soudce, neví často státní zastupitelství, jakou řeč obviněný zná; následek toho pak jest, že i české strany, i když německy vůbec neznají, bývají německy obžalovány.

Při porotních případech vyhotovují se obžaloby všechny v Těšíně i v Opavě jen německy, a nezná-li obviněný německy, vyhotoví se pro něho též překlad. Protože celé jednání porotní i závěrečné řeči provedeny bývají německy i s obžalovanými, kteří ani německy neznají, a to bez tlumočnicků (což vlastně jest protizákonné), tedy v takových případech nejen že obžalování během přelíčení neví, oč se vlastně jedná, ale zbaveni bývají též vši obrany i proti event. nesprávnostem a omylům i možnosti vysvětliti nedorozumění eventuální. Ještě hůře je s nimi, když přidělený jim ex offio obhájce jejich řeči nezná, a to je často, a nemohl po případě ani celou záležitost dáti si jimi vysvětliti.

Jak často pak porotci slovanské řeči neznali, nesprávně a neúplně o celém případě jsou informováni, každý se domyslí, a

dle toho vypadne jejich nález. Na tomto jedině jsou vinni praesidenti obou sborových soudů, kteří úmyslně pomíjejí porotce znalé více zemských řečí a přibírají výlučně za porotce Němce, české resp. polské řeči neznalé, aby takto měli pak záminku, že porotní přelíčení musí se provésti německy, totiž v řeči porotcům i. e. německým srozumitelné.

Největšími nepřáteli rovnoprávného úřadování ve Slezsku jsou zmínění právě dva praesidenti sbor. soudů v Opavě (Kornke) a v Těšíně (Harbich), kteří neštítí se ničeho podniknouti, aby německé úřadování i se slovanskými stranami u soudů slezských uhájili (prý hlavně, aby zůstaly nadále soudy i všem těm Němcům přístupny, kteří žádnému slovanskému jazyku naučiti se nechtějí) a slovanským soudcům, kteří mají odvahu rovnoprávně úřadovati pobyt ve Slezsku co nejvíce strpčili a je takto odtud snáze odstranili, a mimo tyto dva dále dv. r. Janowitz, osobní referent v ministerstvu spravedlnosti (za Moravu z $\frac{3}{4}$ českou a Slezsko převážně české a polské!), který často úmyslně jmenuje do Slezska i do okresů smíšených něm. soudce českého resp. polského jazyka neznalé a obsazuje místa ve Slezsku pouze dle pokynů a přání »Nordmarky«.

Jak z výše uvedeného patrné, jest úřadování něm. soudců ve Slezsku pravým chaosem, čili zde úřadují jazykově něm. soudci beztrestně a vesele, jak sami chtějí, libovolně, neohlížejíce se na platné zákony, jen aby takto německou državu bezprávně uchvácenou a si osobující uhájili a posílili. Proto jest dnes nejvyšší na čase, aby takovému odpornému porušování zákonů a přirozených práv obyvatel této země co nejdříve byl učiněn již konec, což se státi musí, nemá-li veškera důvěra našeho lidu v soudce úplně býti podkopána.

Vznášíme na konci ještě jednou appel na všechny slovanské poslance, aby při uzákonění služební pragmatiky na toto vše pamatovali, aby žádali pro jisté země jisté jazykové znalosti, aby již konečně přestala nynější jazyková falešná sebekvalifikace, a aby osobními referenty v ministerstvech pro země slovanské byli Slovani, a ne němečtí stranníci.

Mladá básnická generace moravská.

SLOVO ÚVODNÍ. Několik fragmentárních poznámek, jež následují, nechce býti závěrečným slovem proneseným s definitivní platností: nemůže jím býti, tím méně, že osobnosti, jež jsou předmětem těchto poznámek, ujavši se teprve před nedávem slova, nepřinesly samy hodnot definitivních, nedím ještě zda z nedostatečnosti času, či z nedostatečnosti potence, tvůrčí umělecké mohoucnosti. Času, tak nutného všemu, dopřátí slušno i vývoji mladých básníků; bylo by barbarstvím požadovati po dvaceti pěti letech těchto básníků definitivních žní krásy; bylo by však naivností nežádati více, než hrst neumělých veršů o citech a myšlenkách kohokoli prostředního. Mimo příslibu možného vývoje v budoucnu, není-liž nutností, aby přinášel mladý básník hned prvou knihou prvou žeň dojmů ze světa, jeho věčné krásy a úžasného bohatství? Nepřinášeli ničeho více, přinášeti musí svěží kořist svých smyslů, svůj údiv a podiv a prvé svoje zaslíbení. V podstatě má však každou svou knihou rozmnožovati a sesilovati slávu života . . . — Neuspokojím-li těmito poznámkami básníků, již stali se jejich hrdiny, nechť není to příčinou jich roztrpčení, ale nechť je nespokojenost ta ostnem k další šťastné tvůrčí činnosti. Na každý způsob uspokojím však p. vydavatele, jenž si těchto poznámek vyžádal . . .

KLAM, JEHO GENESE A DIAGNOSA. Před sedmi roky, v červenci 1904 vyšel almanach moravského studentstva nesoucí název »Natrháno na cestě k životu« jako tištěné číslo lithografovaného časopisu brněnských středních škol. Tříarchový nevzhledný tento sešitek byl ukazatelem intelektuálně i citové úrovně tehdejší mládeže, jak na náhodnou výzvu se tu seskupila. Pohnuté doby generace let devadesátých, pochovány v ročnících časopisů, ožiovány byly v myslích těch, kteří pocíťující stejnou potřebu revolty, přišli pozdě, když už vše utichlo. V tomto stavu rostla mládež, vystoupivši »Natrhánem«. Bezvýznamný jinak svazček měl dvojí časovou důležitost: Prvá z nich byla, že spontánní četná účast přispívatelů na náhodné vyzvání vsugerovalo vydavatelům a úzkému kruhu myšlenku, že hlásí se ke slovu, byť ještě nevýbojněmu, něco, v čem bude možno viděti obdobu generace let 90tých. Předmluva, již vydavatelé předdeslali svazečku, zobrazovala tuto naději, tuto víru v mámivý

klam. Byl byl jen kratičkého trvání, měl všechno opojení přeludu. Jaký klam! »Natrháno« soustředilo na 50 stránkách 14 autorů (z toho 2 autorky) zastoupených 33 příspěvky, verši a básnickými prosami, s jednou studií »Student středoškolský«. Nebylo tu význačného příspěvku, výrazné, strhující osobnosti, byly tu v celku průměrné pokusy vyspělých duší ze škamen posledních ročníků středoškolských. Zajímavější než-li práce samé byla jména básnických lásek mladých autorů: Machar, Březina, Karásek, Opolský, Wojkowicz, Gelner a Babánek, tato jména četla se mezi řádky příspěvků a mnohdy i v řádcích. Tato generace, jejímž objevem se vydavatelé honosili, nebyla tedy výrazná, nebo byla zastižena ve chvíli příliš časně, vyňata přímo z plenek do nevzhledného svazečku.

To nebyla tedy ani událost, ani revoluce, jen lepší veršování podivuhodné tím, že, relativně dokonalé, psáno bylo hochy s nepoměrným mládím. Svazeček neměl téměř motivů erotických, jak jinak u studentské literatury je obvyklé; byly tu motivy krajinné, transponované do oblasti duševní, náměty protináboženské a sociální. A, zdálo se, jeden tón chvěl se na dně všech duší zastoupených: Hořkost ze života, byť i málo známého, blasfemické odvržení všech zděděných pojmů, tu prokletí, tu blagua, tu ironie jako vhodná útočiště časných těchto trosečníků. Nelze pochybovati: Leccos bylo přejato odjinud, ale mělo svou oprávněnost a vnitřní pravdivost, tkvící v srdcích těchto hochů; bylo to »těžké víno«, jež pila, ovzduší, v němž žila tato generace. V tom jedině byl její příznačný společný rys, pozoruhodnější tím, že, nesmazán léty, objevuje se i dnes v knihách vůdčích básníků oné generace jako tón základní a nadřazený.

Kritikou přijat byl svazeček mírně a jeden čelný list z Čech, podivuje se vyspělosti těchto hochů, konstatoval loyálně, že současně vycházející literární časopisy české nepřinášejí příspěvků lepších; ba – děl – spíš horších . . . Svazeček byl tím zajímavější, že ukazoval na makavý a důležitý rozdíl: Dědictví generace let devadesátých přejímala hrdě mládež moravská, kde v Čechách samých zavládla v mládeži netečnost k literatuře vůbec a současné zvlášť, a kde i dnes ojediněle vystupující mladí autorové přecházejí přes hodnoty důležité této naší epochy literární – domnívám se: víc z její neznalosti, zaostalosti, než z úmyslu – či jak se eufemisticky tento rozhodný defekt označuje: »navazují na staré naše tradice«. – U vědomí těchto poznatků, tehdy, před sedmi roky, nezdálo-liž se oprávněně Morava několika snivým a vzrušeným hlavám biblickou zemí zaslí-

benou? Z několika prvků vykouzlití si ve snu celou úžasnou budovu, nepatří-liž to ke krásným vlastnostem a výsadám mládí?

Ze 14 autorů almanachu zůstali výrazněji literárně činni pouze 3 autoři. Jak smutné trosky »generace«! A v tom zůstává právě druhý význam nevýznamného almanachu. Bylo to jejich prvé vystoupení do širší veřejnosti. Frant. Taufer, Ben Walther a autor těchto poznámek jsou ti, kteří zůstali. Po sedmi letech osamocené práce v protilehlých směrech bude zajímavě pozvatí je k intimnímu rozhovoru a učiniti malou přehlídku jejich básnické žně.

Těch, kteří zůstali . . .

FRANTIŠEK TAUFER. Básnická fysiognomie, jak zírání na nás z nejšťastnějších, nejsevěnějších čísel sbírek p. Taufrových, ukazuje meditativního poetu pevně v zemi kořenícího, jehož mysl však, zasáhnuta odleskem příštím z neznáma, od zrcadelných hladin jezer věčnosti, uvedena byla ve stav tichého nepokoje. Odtud, z bolestného tohoto dualismu, vyvěrá celá podstata jeho bytosti, sklon jeho myšlenek, spád jeho citů. Jako nehmotný gáz leží na jeho básních nádech neskutečnosti, druhého světa: Mají v nejjemnějších pasážích dokonalou podobu ženské tváře sladké a měkké zemské krásy, zastřené šedavým závojem, jenž, sesiluje mystické její prvky, dodává jí výrazu zasněnosti a náboženského odevzdání. Je jen logickým dotažením linie této myšlenky, že bytost takto uzpůsobená pocífovati bude nejintenzivněji hořkou bolest ze života. Druhotnost citu, nadřazenost uvažovací mohutnosti prosívá jako hustou síť každý vjem z vnějška, ze světa, z jeho krás, věcí, jevů: Vše propuštěné je už transponováno do dalekých firmamentů, barvy příliš hořící a prudké jsou absorbovány, vše jasné, příliš sluncem napojené je zajato; tichý, resignovaný, pokojný a laskavý soumrak je ovzduším této poesie, vzácné chvíle utišení v krajině za světem, v hodině, kdy zdá se, zastavil se čas a ve vzduchu chvěje se matná vzpomínka na doznělé večerní klekání. Takovou sugesci mají nejlepší básně jeho, v nichž nota odříkání a tiché výčitky převládá: v zádumčivých jejích verších sevřel p. Taufer bolest vlastní bytosti a osudu, něhu hrdého odříkání, tlumené pýchy i zastřenou lačnost tužeb a celou žízeň po životě, jeho kráse, plnosti a obsáhlosti.

Vyšed od Otokara Březiny pohybuje se p. Taufer v úzkém kruhu pocitů a dojmů v základě nábožensky resignovaných. Vybočí-li, octne se bezradně na scestí, ať už propůjčuje své

srdce suchým ideám ženské emancipace po způsobu p. Sovově, či oddává-li se krutému omylu, že cesta jeho půjde souběžně s cestou p. Neumanna z posledního slabého stadia jeho vývoje. Uvítán po prvé sbírce své, umlčel dalšími sbírkami rychle následovávšími ty, již věřili v něj, nadějíce se dokonalých věcí; a uvedl do bezradnosti všechny zauzlením svého očekávaného vývoje, ba ustrnutím a změtením všeho.

Při nadbytku obrazů chybí tu přec něco, co nazvati by se mohlo příznačnou ornamentikou, vlastní každému básníkovi: zkáznění, sestylisování, osobnostní předpodstatnění všeho, co přejato z vnějška, má zobraziti vnitřní pohnutí, chvějivý rytmus života básníkov. Musy, jež odepřely p. Taufrovi dar hudebnosti a slovní ekonomie, zdá se, byly nahrazeny osudem, jenž předsunul mu před pět smyslů dar meditace; doufejme, že nebude danajským darem básníkovi...

Přes to však nelze než poznačiti p. Taufra za nejsilnější naději našeho básnictví. Nadán perceptivní mohutností dovede, mocně se soustřediv, vytěžiti vždy nové žně obrazů a myšlenek překvapující svou rosnou něhou a metaforickou výstižností. Zde dostupuje úkolu pravého básníka: Vniknův do podstaty věcí tohoto světa vynáší je a postaviv je do světla své vlastní vznícené osobnosti dává nám zasníti nový sen o jejich barvě, tvaru, nový sen o jejich podstatě a určení; svátečního, milostného rysu nabývá země pod jeho pohledem a dotknutím. Některá čísla »Trosek« sem spadající jsou příznačná; v nich vidím konečný osobitý tón p. Taufrův, jeho očistění se, slib krásných svátků jeho básnické bytosti.

BEN WALTHER. Mohl-li p. Jos. Holý napsati, že ryzí českost verše nutno studovati na Čelakovského »Ohlasích«, Erbenově »Kytici« a básních Jos. Holého, proč nemohl by Ben Walther býti veden hrdou touhou zase po tom, by se řeklo: Vývoj poesie didaktické jest určen jmény: sestra Marie Antonie, Boleslav Jablonský, Ben Walther; co mezi tím jest, jsou ovšem pouzí epigoni a příležitostní didaktikové, jichž plody jakoby prosily za odpuštění, že za to nemohou... S touto úklonou opouští nás básník »Marcela Schlafa« a »Knížky básní didaktických«, trochu filosof, trochu harlekýn, trochu revolucionář a trochu dobrá duše a v celku smutný ironik trudného našeho postavení národního i společenského... opouští a zanechává nás na okamžik v rozpacích, jak klasifikovati dovedné jeho výkony, zdačilou tuto akrobatiku, již jediné občasné rozpaky mozku a hlavně široké smutné oči tohoto tanečníka na provaze uchraňují od

náhlého neporozumění, od špatného výkladu jeho bravurních kousků. Šprýmovnost jeho mimiky i gest — tak uvažujete průběhem produkce — odměníte na konci uznáním i úsměvem, už i pro bizarní detail jeho kostýmu: podivuhodně připentlené červené srdce . . . když v rozhodné chvíli, úžasným obratem, neočekávanou nárážkou upozornění přesvědčujete se, že červené této neporovnatelné ozdoby má příliš, příliš věcnou věrnost . . . A, chápající již celou záhadnou skutečnost stavší se hrou, jste uchráněni konečného úžasu posledního kousku, onoho tragického epilogu satyrských her, jež předcházely: Váš akrobat, nyní v masce básníka, uchopí a sevře v dlaních své srdce, pronášeje melancholický žert, aby váš smích zadržel příval jeho vlastní bolesti . . .

Ben Walther, málo známý i dnes, dominoval posledním stránkám almanachu »Natrháno«: fascinován smělou, vyzývacou notou gelnerovskou, skizzoval s blasfemickým, potutelným, resignovaným gestem kupletáře své »Písň žebráků«, momenty ze života ztracených těchto existencí, bosáků z ulice i krčmy. Nezměnil se ani do dnes ve své podstatě. Skeptik v něm ukrytý díval se vždy pohrdavě na lesklou dobře zaranžovanou hru společenského styku, a demokrat, zastíral hutnějšími stíny vždy ty mocnější kruhy. A tak jítřil své nitro tam, kde jiní nalézali svou naději a uspokojení a kde oni zasedali k hostině, našel on jediné rozčarování. Naučil se smutnému úsměvu a úsměvné ironii; je ironickým společníkem v družině blaseovaných a melancholických: zasedá-li s nimi společně ke stolu, chválí vše upřílišněnou, zrádnou, zabíjející chválou a vypravuje, když došlo naň, střízlivé příklady ze života pro výstrahu i poučení, s vážnou tváří, vydávaje se v nebezpečí, že bude rozpoznán málo tajený jeho výsměch a ironie.

A přec není těžko poznati a říci, co skrývá se pod touto maskou karatele, uštěpačníka a didaktika. Kdo pochyboval by, že je to vždy jen lačná touha po svěžesti, síle, kráse; že vše tu mladá krev, že nepokojné srdce tu bije, jež chtělo by se oddati, vše procítiti, vším se prochvíti, projíti všemi ohni a mrazy života? Nenávist, která je tu vyjádřena výsměchem, není než skrytou láskou; ta chce tvořiti a přetvářeti svůj objekt, ať je jím už národ či společnost vůbec, tak, aby dokonalý a vesměrně krásný, podobal se vysněnému obrazu a aby mohlo srdce básníkovo zachvěti se jásavou hymnickou radostí nad jeho dosaženou krásou. To je dnešní stav vývoje Ben Walthera, jeho rozpložení a ujasnění. Víc než u kohokoliv bylo by předčasným

u B. Walthera činiti tečku v tomto stadiu. Hořkost jeho diagnos nepovede bohda k nicotě a umrtvení; jeho mocný pud po životní kráse vznítí snad všechny jeho síly a tvůrčí mohutnosti, aby transformoval jednoho dne hořkost svého nitra v umělecké dílo, jaké od něho lze očekávat: Epickou veršovanou skladbu větších rozměrů, v níž zpodobil by zjitřenou, unavenou a toužící duši člověka naší doby a dal rozkvést i uzrát ve slunné pohodě tvůrčího ovzduší všem slibům a nadějím, k nimž opravňuje dosavadní jeho práce.

V. MARTÍNEK. Uvítán potleskem vstoupil na forum literatury; p. Martínek však se jistě nezklame, uvěří-li, že byl to potlesk degradující: pocházela od lidí umění zlerozumících. Laik zřel tu ovšem ochotné dlaně; jemný a skeptický pozorovatel nedal si však ujíti podružný detail: palce byly obráceny dolů!

Přicházejí z Bezručovy domoviny, nestál jen mimo almanach »Natrháno«, ale i veškeren kultus formy, hudebně znějícího a impresionisticky pojatého verše, l'art pour l'art byl mu cizí. Miluje především myšlenku, jasně vyjádřenou, často až samozřejmou; žel! není vždy myšlenkou nově vyzorovanou o překvapující jemnosti, odlišnosti a hloubce.

Koncepcí problému národního ve fragmentech »Cest« neliší se od ustáleného, obecného pojetí dynamických sil račovní podstaty: náboženské zaujetí, sklon k demokratismu a nade vším jakýsi neblahý fanatismus střízlivé pravdy . . . toť už dnes veřejné mínění, do jehož služeb dává p. Martínek svou schopnost formovou. Tvárné krásy se tu však nedostává přede vším, uměleckého přepodstatnění látky z hloubky pojaté v eternost snu a formy: Druhá část »Cest« je dokumentem mlčky výmluvným; zrazuje pohodlnost pojetí »po způsobu otců« a zarážející sklonnost autorovu k ironii příliš laciné, k dekoracím příliš omšelým než by se mohl za nimi vidět var vznícené bytosti v tuhém tvůrčím úpolu myšlenky a obrazného její zpodobení.

Nezaujat, lhostejně přešel p. Martínek jednu z nejdůležitějších epoch české literatury; jako by jí tu ani nebylo, řadí se přímo k p. Macharovi. Nejmladší z nás je »starým pánem« mezi námi i v širším okruhu literatury. Lhostejný k finessám verše i slova vzdal se předem nebezpečí experimentů, do nichž upadli ostatní jeho druhové. Neušel však tím jinému nebezpečí: Kde jeho druhům je stále ještě nastražena smrt utonutím v hloubkách cizích osobností, hrozí p. Martínkovi smrt vyhladověním na souši, nebezpečí mělčin citových, ale hlavně myšlenkových.

Po střízlivé hostině »Sešitu sonetů« opustí snad p. Martínek v brzku lyriku, on, všední, vratký a trpký její nápadník. Jako p. Walther i on tíhne svým založením k širokému toku větší epické skladby, v níž teprve ujasní se dokonale jeho osobnost a vyřkne snad své rozhodné slovo. Klidě již v ranné části svého vývoje aplaus všech, jimž říká se — bez hlubšího a prolinavějšího kriteria — »národ«, má nejlepší naději státi se národním epikem. K širokým vrstvám čtenářů, zdá se, jde jeho poslání; není-liž tu na snadě obdoba s pěvcem »Evropy«, »Slavie« a »Václava z Michalovic«, jemuž zasazeny byly oči Macharovy? Neodsune-li při tom požadavků přísně uměleckých — získá i naši lásku.

ZÁVĚREČNÉ SLOVO O TITULE. Není třeba po tom, co pověděno bylo, zvláštních výkladů, aby se ozřejmila nepřesnost názvu této statě ve vztahu s její obsahem, představovaným jmény básníků dotčených; nepřesnost ta je jasna a mimo spor. Neboť co mají společného všichni jmenovaní, co by mohli mít, aby tvořili generaci? Je to jen několik osob, různě založených, dokonale různorodých; shodou okolností vystoupili časově společně. Nic více. Dal by se vysvětliti zájem, jež u nás vyvolali; dvě, tři jmena, vyskytnuvší se najednou, vzbuzují rozruch — taková jest bída! Možno kojiti se nadějí? Nevěříme-li v původní, samorostlé umění, předpokládáme u básníka, aby vzbuzoval naděje, hlubokou a širokou erudici, jakožto *conditio sine qua non*. Od Moravy očekávati lze mnoho v umění, ale od Moravy se světovou erudicí.* Ponechává-li pisatel titul zřejmě nepřesný, činí tak z jakési pošetilé úcty k slavnému kdysi slovu generace; a pak: není-liž v této prominutelné tvrdošijnosti trochu bizarní touhy do budoucna?

*) Pomijeje sebe, pojal pisatel do této stati z básníků almanachu jen pp. Taufra a Walthera; vynechal všechny ostatní, již buď vzdali se záhy vůbec literární činnosti, buď veršují jen příležitostně a připojil p. Martínka, jenž nevystoupil sice v almanachu, ale uplatnil se později samostatně. — Budiž uveden na konec výčet básnických knih těchto autorů: Fr. Taufer: Květy, 1908; U lesní studánky, 1909; Kruh, 1909; Trosky, 1910. — Ben Walther: Marcel Schlaf, 1908; Knížka básní didaktických, 1909; — V. Martínek: Cesty, 1909; Sešit sonetů, 1910. — A. d. Veselý: Řeč země, 1910, druhé vydání 1911.

Nejosamělejší píseň.

Svět za mnou ležel. Duši naplněnou jeho tmavým hořem
jsem odcházela. Cesty běžely a křížily se v dál,
ledovce svítily a květy hořely a na východě bílý měsíc plál.
Plula jsem ponurým a opuštěným mořem;
myšlenky své jak zlatá souhvězdí,
jež visí mezi zemí nevinnou a výšek hlubinou,
jsem propustila do širého chrámu beze zdí,
bez hranic do prostoru, v jehož lůně spočinou
bolestná srdce naše. Sama šla jsem v onen divný den
k přístavu pouští. Běh byl ránem postřibřen,
a písek sluncem celován se třpytil
temný a mdlý, jak na cestu by zabloudilým svítil.

K jezerům slaným, holým kopcům, v kraj snů střízlivých
a k městům opálovým, smutkem zastřeným, jenž sídlí v nich,
jsem došla toho dne. Tam zahrad, pramenův a studní nebylo,
ni jediného stromu, travičky, ni ptáka, motýle,
jen pára nafty, věčných ohňů stín
a černé město jako výrok nesmířených vin —
a domy, věže, chrámy, oken perleťový třpyt,
a světlo bolelo a liliově bílé slunce páliło
na nekonečné slehlé mohyle.

A cestou zapomenutí jsem ještě dále šla —
v krajinu minulostí, v blízký hrobů klid,
v epochy zmizelé, století předešlá,
v nedobrovolná zaniknutí starých, slavných míst.
Merw, — jeden z divů světa. Možná čist
v ruinách toho nejstaršího města světa
— vzdech balladický na rtech — osud Všeho.
Oasa květů nespasila žití vyvrcholeného :
v smrt probuzení — vede velikých snů meta.

Odtud jsem přišla k těmto končinám
strašného ticha — po hudbách a výkřicích a slavnostech,
po nářku, agonii? Karavany táhly jako vidiny
po světlých obzorech ku věrným tmám,
já v osamělost unikám — smrt ve svých snech —
a v duši věčnosti cíl nebo vteřiny.

A přece ještě uslyším a uvidím, co nikdo neviděl a neslyšel:
otázky, poselství a možnost rozluštění
velikých záhad s reptáním a vším, co člověk chtěl
a čeho nedosáhl, a jak oblast skutečnosti v slavnou báj se mění.

Svět za mnou ležel. Miliony lidí tady dokonalo,
pohasla sláva, slunce krvavé své písně štkalo,
život se shroutil. Nic než zřícenina
propastná, pokojná a dosněná,
nechtící vzkříšení, událost skončená.
Jen sny a touhy byly heroické, člověk třtina,
a věrná jenom bolest, lidské srdce přeludný jen stín
podivných visí, rozkoše a vin.

Svět za mnou ležel. Západ tiše dohořival
a v oněch místech smutných, neživých
zazněla náhle tajuplná píseň. Kdo ji zpíval?
Pták, člověk nebo nástroj? Nikoho tu není z nich!
Šumění stromů je tu neznámé a moře vzdálené.
Kdo tedy zpíval onu píseň? Písek v letu vlnivém
neb oblaka, jež táhla k rajské cestě ztracené?
Neb moje vlastní srdce v rytmu blouznivém?
Ach, nejosamělejší píseň vzlétla nad souhvězdí zlatá,
dozněla strašně krásná, vášnivá a svatá . . .

A nutno býti sám, když zamyšlení hluboké a teskné
v zraku mé oblohy se nepokořující leskne,
když rány zasazené odpouštím a přijímám
a slyším křídla věčnosti, jak tiše letí k nám.
A dolétají znavena. Je stará Merw ji snem
i drahé štěstí mé i bolest budou pouhým paprskem,
jenž neslyšně se zlomí, zmizí v modře křišťálovém moři,
neb v temné půdě, nad níž slunce zázraky své tvoří
a básně Srdcí jako žhavý západ mění
snivě a čarovně až do tmy, do tmy, kde již odpovědi není.

Adolf Vašek :

Prof. Antonín Vašek,

buditel lašského kmene, průkopník českého kriticismu.

(Pokračování).

Vašek, zajistiv si předem při založení „Op. Bes.“ jich pomoc, vzpomíná jich v úvodu k I. ročníku těmito slovy: „Nebude z „Opavského Besedníka“ mluvit jedna hlava a jeden rozum, nýbrž budou se z něho ozývat hlasy mnohých zkušených a učených mužů, kterým čest a pokrok moravského lidu, z kterého sami pošli, na srdci leží.“

Mezi spolupracovníky „Op. Bes.“ jsou tito: Gustav Pflieger Moravský, J. Březnovský, Slavomír Pustinský, Ant. Balcárek, J. Hora, J. Solař, J. V., se srbského překládal H. V. (Antonín Vašek?). Tito psali především básně, kdežto povídkami přispěli Fr. Pravda, Fr. Hora¹⁾ (bratr dotčeného už Hory), opět Jaromír Březanovský²⁾, Ed. Vrána (tajemník v Paskově), Vláda Slanovodský (pseudonym Fr. Brzobohatého³⁾, Op. Bes. II. 233), p. M. Ř., V. K.; z polštiny překládal M. V., Vl. K. — Poučné články všeho druhu psali C. Lelek, prof. Jan Lepař, Horymír Vinařovský, K. Kořinek, Slanovodský, Sl. P. Balcárek, Kyselka Slanovodský, Em. Šahánek (učitel dívčí školy v Příboře), Ed. Vrána. — Od Praska se dovídáme, že spolupracovníkem byl i prof. V. Pečenka (prof. reálky opavské 1861 – 1864), později 1865 i Zukal; konečně i pastor z Rozumic Šrámek, bývalý kněz katolický a potomní professor v Petrohradě a ovšem i pilný přispívatel, P. Cyprian Lelek. Dopisy shledáváme nejenom ze Slezska Rakouského a Pruského, nýbrž i z Moravy (z Frenštátu, z Příbora, Rožnova, z Hané, z Kojetína, od Velehradu), z Prahy a z Vídně a j.

5. Obrození jazykové.

V hesle, otištěném pod titulem „Opavského Besedníka“ „Kdo se za svůj jazyk stydí, hoden jest potupy všech lidí“ naznačen jest Vaškův program obrození jazykového. Zde si však

¹⁾ Fr. Hora z Vídně jmenuje se v Opav. Bes. spisovatelem „Technologie“.

²⁾ Byl také autorem „Školy francouzského jazyka“, jež vycházela u Edv. Grégra v Praze r. 1863.

³⁾ Fr. Brzobohatého vzpomněl také Dr. Mil. Hýsek v „Českomoravské revui“ 1911 str. 234. v článku o „Vladimíru Šťastném“.

dlužno uvědomiti, že vývojová linie tohoto probuzení slezského česství se komplikuje s ostatními ideovými směry probuzenskými a že buditelské činnosti jazykové, politické i národohospodářské navzájem se doplňují, podepírají, usnadňují, ale také i – ztěžují.

Školní rada V. Prasek, jeden z nejstarších pamětníků, velmi živě líčí ve svých memoirech naši dobu předobrozenskou ve Slezsku a vyvozuje z tehdejších poměrů sociálních způsobem přesvědčivým, že pro národní uvědomění nebylo před lety šedesátými tam podmínek příznivých, a to tím méně proto, že vrstvy selské, právě nejbohatší, odvrátily se od naší řeči. Neboť právě z dědin volných, nerobotných, z rodin rolníků nejzámožnějších, dědičných fojtů, mlynářů, sedláků atd. rekrutovalo se studentstvo do středních škol – a od císaře Josefa II., kdo německy neuměl, nesměl do gymnasia – kde se z nich stávali přivřezenci němčiny a opovrhovateli vlastní řeči, nehledě ovšem ani k tomu, že při bezduchem učení německé gramatice z paměti atd. tato tak zvaná intelligence selská ideově nezískávala pro svůj duševní život ničeho, nebo málo. A pokud se týče ostatního lidu vykoupného z roboty teprve r. 1848, ten netoužil ještě hned tak po školách. Není tudíž divu, že uvědomění národní, jak praví Prasek, bylo chabé, že všechno pro němčinu horovalo a že v hospodách mluvívalo se často německy.¹⁾ Chápeme tedy, že vše, co se ve Slezsku počátkem let šedesátých konalo, psalo i tisklo v jazyku českém, ať se to týkalo i politiky a věcí hospodářských, mělo i význam pro vzpružení uvědomění národního.

K obrodě jazykové směřovaly v „Opavském Besedníku“ i články dějepisné, jichž autorem byl pravděpodobně z největší části prof. Jan Lepař, týž, jenž článkem „Náš jazyk“ v I. roč. uveřejněným vzbudil ve Slezsku rozruch.²⁾ Uvážíme-li celkové zásluhy Lepařovy o české Slezsko, jichž mu nelze upřítí,³⁾ tím

¹⁾ Prasek „Půlstoletí“ kap. II. Op. Týd. 1910 č. 30., kde uvádí i tuto charakteristickou věc: „Jakmile tedy dostal jsem se na hlavní školu, začal jsem „študýrovat“, pročez měl jsem dokázati, že umím německy — dokázati před naší dědinskou komisí. Tato zasedala ovšem jen v naší kuzni (kovárně), kdež se mnoho sousedů na besedy scházelo. Kdykoli jsem tedy z města domů přicházel, bylo třeba minouti kuzni, z níž jistotně nezapomenutelný strýc Vavřín vyhlédl a mne německy vítal, což besedníci též činili.

²⁾ Srov. článek Otahalův ve „Vlasti“ XXVI. str. 552.

³⁾ Zásluhy Lepařovy o záchranu zemského archivu slezského, pohozeného ve stodole, dotkl se mezi jinými i univ. doc. JUDr. Jan Kapras v úvodě ke své cenné publikaci „Pozůstatky knih zemského práva knížectví Opavského“ v Historickém Archivu České Akademie. Jak paeda-

spíše litovati musíme, že právě tento muž nepředloženým, nemírným, nepravdivým a nevěcným usurpováním si zásluh o „Op. Bes.“ na úkor jiných postavil se před potomstvem do světla ne právě příznivého. O myšlenkovém pozadí této Lepařovy dějepisické činnosti v „Op. Bes.“, jak ho k ní vedl Ā. V. Šembera, zmíníme se v dalším oddílu o Besedníkově politické činnosti obrozenské; zde nutno především konstatovati, že články dějepisné, zdůrazňující moment historické souvislosti mezi Opavskem a Moravou, měly i v ohledu jazykovém plnit úkol svůj obrodný.

Dějepis zastoupen byl v „Op. Besedníku“ těmito články. V ročníku I. celkem v 8 číslech: „Kterak se stalo, že moravská krajina Opavská vešla do politického spojení se Slezskem?“, „Cyrill a Methoděj“ (Jan Lepař dle Herm. Jirečka), „Historické drobení krajiny Opavské až do r. 1742“, „Původ a význam názvu Slezska“ (J. Lepař), „Něco o manstvích čili lenách“, „Svatopluk, král Velké Moravy v IX. stol.“ (od P. Balcárka). V roč. II. byly tyto články dějepisné: „Tataři v krajinách slezských a moravských“, „Rusové a Kumáni v krajinách moravských“, „Historické procházky po Opavě“ (v ročníku II. i III.). Tehdejším ruchem cyrilomethodějským vyvolány byly články: „Tisíciletá slavnost příchodu sv. Cyrilla a Methoda do Moravy“, „O tisícileté slavnosti zavedení křesťanství na Moravě“. — Ročn. IV. „O třicetileté válce“ od J. Lepaře. — Po odchodu Lepařově objevily se v „Op. Bes.“ roč. V. tyto statě dějepisné: „Jan Āmos Komenský“ (ve 2 číslech), „Sněmy generální v koruně české, „Jak máme smýšleti o koruně české?“

V řadě článků seznamoval „Op. Bes.“ své čtenáře s národopisem slovanským (Obyvatelé Moravy a Slezska, Českoslovanské národní obyčeje, Dráteník, O Slovanech ve Vídni, O Slovanech istrijských, O hrdinech černo-horských) a učil je dívati se na zvyky a obyčeje lidové se stanoviska rozumového (svatojanské ohně, střelení o svátcích, chození s Mikulášem, o kterémžto předmětu vyvinula se v ročn. III. dokonce celá polemika atd.).

Na Vaškův význam v ohledu probuzení jazykového vrhl ostré světlo nepodepsaný nekrolog r. 1880 v „Opavském Týdeníku“ (18. XII.) při jeho úmrtí těmito slovy:

„Jednak Besedníkem, jednak osobním přičiněním a důkladnou znalostí věcí Vašek překazil snahu našich odpůrců, nářečí opavské povýšiti na spisovný jazyk, kteráž věc dotud nikdež řádně oceněna není, jelikož ji málokdo uvážiti dovede. Když ale potom

gogickou působnost Lepařovou ve škole dle svých vzpomínek charakterisuje V. Prasek, viz shora v kap. 3. v poznámce.

přece ministerským výnosem prohlášeno jest, jakoby nářečí naše nemělo spisovného jazyka, podstatnost jeho, jakkoli onen výnos dotud trvá a nejpřednější překážkou jest, nemá váhy — pro lid náš, jelikož každý člověk ví, že jsme měli a máme spisovný jazyk český.

6. Obrození politické.

Politický program Vaškův, obsažený v úvodních slovech „Opavského Besedníka“ (viz shora v kap. 4.) a psaný pod dojmem říjnového diplomu z r. 1860 federalistickým snahám neprávě nepříznivého, zdůrazňuje především zásadu obecní a zemské samosprávy a tento autonomistický princip stává se redaktoru hybnou pákou, již dovedně nasazuje na pravém místě při svém buditelském díle. O to byl tedy Vašek oproti ostatním buditelům v Čechách a na Moravě z dob předbřeznových ve výhodě, že „velkých proměn“, odehrávajících se u nás i za hranicemi, mohl využít jako mocného signálu k obrodě svého lidu, čímž ovšem také není zas řečeno, že by velká chvíle nevyžadovala velkého muže, jenž by se stejnou energií i taktem dovedl — bez předchozí tradice — do svého díla svěsti současně t r o j í proud obrození hnutí, jak už bylo svrchu uvedeno — a to zároveň i s nepředstíženým dosud porozuměním pro poměry a potřeby lašského kmene. Leč skoro současně v tutéž dobu, kdy vysázený rukopis Besed. programu zapadal do tiskařského stroje, rodila se i tragika jeho buditelského díla: ve Vídni podpisoval Schmerling únorový patent,¹⁾ ode dnů říjnových velké viditelné znamení centralisačních snah hegemonů německých, po šťastném náběhu k obrodě konstituční monarchie počátek veškeré naší státní mizerie.²⁾

Politická výchova lašského kmene, pokud lze v ní shledávat zmocněný život kulturního lidu, jest Vaškovi tedy velikým cílem,

¹⁾ Patent únorový nese datum 24. února, 1. března na to vyšel „Opavský Besedník“ ponejprv.

²⁾ Program této státní mizerie — mimochodem podotčeno — určil ostatně už v letech šedesátých dr. Adolf Fischhof formulí, že nelze Rakousko zříditi co centralisovaný stát ústavní. Ale ovšem — dr. Fischhof byl a jest bílá vrána mezi rakouskými Němci. Tento vývoj, odehrávající se posud na úkor rakouských národů německých, dobře jest vystižen ve slovech dr. Rud. Brože („K prostředkům české politiky“ Pokroková revue, listop. 1910 str. 1.): „Centralistická moc státní kořistila z dějinného vývoje, kořistila z přetváření státní organizace, prováděné současně v celé Evropě, kořistila z moderních myšlenek o občanských svobodách a lidové repraesentaci.“

o nějž usiluje. Už činí rozdíl mezi politikou a politikou. Je to maličkost, již uvádíme, ale je charakteristická. V listárně redakce 1863 (str. 240.) píše zasilateli dopisu o národních obyčejích v Mor. Ostravě: „Váš článek straší politikou a ještě něčím.“ A přece, když v únoru 1863 v platnost vchází nový tiskový řád, kterým dohlídka na časopisy úplně přešla do rukou státního zastupitelstva a c. k. policie a kdy jest se mu rozhodnouti, má-li politickou rubriku „Noviny“ vypustiti, či má-li list prohlásiti oficiálně za politický, nemoha sám pro nemajetnost složití potřebné kauce k tomu cíli od úřadu dle § 13. požadované, shání ji u jiných, až starosti té ho skutečně také zbaví šlechtynův přítel „J. K.“, jenž potřebnou kauci za redakci velmi ochotně složil.¹⁾ Vašek může tudíž s lehčím srdcem prohlásiti v „Op. Bes.“ (str. 64.): „Tímto způsobem stal se Op. Besedník časopisem politickým, který nejen jako posud politické události (sic!) v krátkosti podáváti, nýbrž o nich také obšírněji pojednávati smí. My práva toho ovšem neužijeme v tom smyslu, abychom podali úplný politický program či náhledy své politické, které zastávati chceme. S tím by se nesrovnávalo ani naše úřední postavení, ani k tomu nestačí obmezenost našeho listu. Přece však chceme od nynějška věnovati větší pozornost politickým událostem (sic!), mluvit o nich obšírněji a zvláště tam, kde se dotýkají pokroku a blahobytu lidu našeho zvláště, a národa československého vůbec, chceme hájiti a zastávati hlasem svým rovnoprávnost národů a čest lidu našeho, jemuž k vůli jsme list ten založili a s patrnými oběťmi dosud udrželi. Z této příčiny chceme také na věci zemské, obecní a školní v naší vlasti všemožný ohled bráti, a žádáme svých krajanů, aby nás obzvláště v tomto oboru náhledy a zkušenostmi svými laskavě podporovali.“

Kromě referátů o politických událostech zahraničních, jimž věnována jest rubrika „Noviny“ a kde zvláštní pozornost se věnuje revolučnímu konfliktu ruskopolskému,²⁾ hlavní zřetel jest obrácen ovšem k politickým věcem domácím v samostatných pojednáních i v domácích zprávách, v nichž psáno především o zasedáních sněmovních.

Vštipiv českým Slezanům v prvních ročnících „Opav. Bes.“ základní vědomosti o ústavě, o číšské radě a zemském zastupí-

¹⁾ Soudní adjunkt Kříž. Tak ho aspoň uvádí Otáhal (Vlast XXVI. 651.) a Vyhlídal (N. Sl. I.).

²⁾ V té příčině otiskl redaktor o otázce polské hlas Palackého, Riegrův a Emericha Tkalace. Zejména článek Tkalacův jest nanejvýš pozoruhodný nejen ideově, ale i formálně.

telstvu, o českém sněmu, o uplatnění mateřského jazyka a o tom, k čemu jsou noviny, rozněcovala redakce v krajanech ideově národní nadšení (Národní hrdost, Vlast – vlastenec, Po německu vzdělaný Čech!) a vybízela je po předchozí soustavné práci uvědomovací přímo k politice aktivní články: „Jaký účel má mocnářství Rakouské“, „Jak máme smýšleti o Koruně České“, „České hlasy o politických záležitostech“, „Naše zbožná přání stran rovnoprávnosti“, „Koho máme volit při nastávajících volbách?“

Jaké štěstí, že aspoň ve veliké chvíli, kdy po tuhém absolutismu Bachově zaveden v říši ústavní život, neuvědomělý lid našel svého apoštola! Že byl tu člověk, krajan rodem, jenž těm několika málo spolupracovníkům udával směr, dirigoval jich hlouček k vyšším metám politického života, kterýžto um byl jen vyšším životem kulturního kmene!

Naplniv neuvědomělou massu ze značné části politickým sebevědomím, povýšil ji v očích národních jejích odpůrců za národ vědomý svých povinností i práv a tu nebylo už věci nejhlavnější, že kvas ten myšlenkový nepronikl ještě venkovskými vrstvami v celém jich rozsahu až ke dnu (což bylo a jest dosud věci dalšího vývoje:!) ale už mohli představitelé toho lidu i po zániku Opavského Besedníka ke konci let šedesátých přihlásiti české Slezsko ve významný státoprávní zápas mezi Prahou a Vídní a 12. září 1869 na Ostré Hůrce u Chabičova – 2 léta po rozpoltění monarchie rakouské – ústy dvanácti tisíců odhlasoval tábor lidu resoluci, jež jen byla ohlasem ideí Opavským Besedníkem hlásaných.

Chci se ještě dotknouti zajímavého myšlenkového pozadí dějepisných statí, na jejichž autora, prof. Jana Lepaře, působil z Vídně prof. A. V. Šembera. Toto pozadí má ráz politický, jak ukazují dopisy Šemberovy ze dne 6. a 25. září 1859 a zvláště ze dne 8. ledna 1861, kde už po třetí píše Lepařovi způsobem naléhavým mezi jiným toto:

„Jak jste vyrozuměl, hodlá ministr rytíř Schmerling vlády zemské zase zříditi, a tedy i vládu Opavskou. Vedle mého zdání bylo by dobře, kdyby se v promemoriu zvláštním panu ministrovi ukázalo, jak by to bylo zbytečné a financím na újmu, kdyby se mělo Slezsko opět učiniti zemí o sobě s dvěma hlavami,

*) Jak politické i stavovské strany spolupůsobily v Čechách při politické výchově tak zv. nižších vrstev lidových, každá ovšem svým způsobem, naznačil pěkně O. Jozífek v brožurce „České strany politické“, (v knihovničce Času).

správcem a hejtmanem zemským. Měla by se rozebrati krátce historie, jak Opavsko povstalo a jakým nenáležitým způsobem od Moravy odtrženo bylo, a navrhnouti (jak jsem já to již napsal r. 1850 do Lloydů), aby se Opavsko přidalo k Moravě, Nissko a Těšínsko aby zachovalo jméno „Slezsko“, Těšínsko však aby v příčině administrace bylo dáno ke Krakovsku, jako Zátorsko a Osvětímsko. Poněvadž ale nyní ministr již není samovládce, jako býval Bach a Goluchowski, musela by se také podati petice ke sněmu moravskému a českému, aby se o to přičinili, by Opavsko navraceno bylo k Moravě. Při tom mohlo by se navrhnouti, aby Morava, rozšířená Opavskem, obdržela jméno „království“, jak slula před 1000 roky, by přestalo ponižující jméno „markrabství“ z doby nadvlády německé a Morava v titulu císařském i v řadě zemí korunních postavena byla vedle Charvát a Slavonska a nikoli na konci. Ježto já jsem se z historických studií Opavských již vytrhl, činím Vám návrh, kdybyste vy, maje vše v paměti, promemoria nedlouhé, ale jádrné sestavil a v konceptu mi poslal, já bych je pak na náležitém místě odevzdal a smluvil se s profes. Brandlem v Brně, aby připravil z toho petici ke sněmu. Shodujete-li se s tím, tedy tak učiňte, zachovejte ale věc tajnou, abyste v Opavě nezpůsobil sobě záští u šosáků.“

Dnes nevíme ještě, pokud pro tuto myšlenku o navracení Opavska k Moravě dal se získati Ant. Vašek a proto nelze také ještě stotožňovati stanoviska Šemberova a po případě stanoviska Lepařova s náhledem Vaškovým. Ale čekali bychom spíše, že Schmerling včasnou organizací zemské vlády slezské plány ty nevědomky asi zkrátil. A snad se na to pak i zapomnělo. Avšak myšlenka aspoň kulturního souručenství české Moravy a českého Slezska jest moc životná, než aby byla odstavena z denního pořádku, vidíme, jak vystupuje před námi i dnešního času, nabírajíc konkrétních forem (měšťanské školy v Jaktři, náběhy k pokrokové akci dirigované z moravské půdy na slezskou, podniky literární a j.), a další uvědomělé prohloubení a úprava její byla by jistě české věci na prospěch.

7. Obrození hospodářské.

Nazýval-li se počátkem let šedesátých, v době probouzejícího se ruchu národohospodářského, syn významného politika a učence Františka Palackého dr. Jan Palacký prvním agrárníkem

v Čechách,¹⁾ můžeme ve Slezsku takovýmto prvním uvědoměným českým agrárníkem nazvat prof. Antonína Vaška. Je pochopitelné, že v době, kdy lašský venkov nebyl ještě tak industrialisován a měl povšechně ráz zemědělský, že i pozornost pracovníků národohospodářských nesla se víc tímto směrem. A jako potomek ze staré rodiny selské projevil Vašek i v tom oboru veliké pochopení pro hmotné poměry lidu, čímž jako buditel právě nejlépe dokumentoval opravdovost jazykových svých snah i politických, bera věc, abychom tak řekli, z pravého konce.

Zpomínám: Opa... břehem topoly...
do mostu sivých spěl polí pruh...
tam šel před lety děd můj po poli
a rukou těžkou obracel pluh.

Smím věřit lidem učeným oněm,
co praví: „žití vrací se v kruh“ –
půjdu též jednou za hnědým koněm,
nad čelem slunce, pod rukou pluh?

Petr Bezruč v básni „Pluh“.

V prvních letech činnosti Besedníkovy existovala už „C. k. mor. slezská hospodářská společnost ku provozování orby atd.“, jejímiž filiálkami byly i hospodářské společnosti v Paskově a v Olomouci. Podle tohoto vzoru zřízen pak zvláštní „Rakousko-slezský hospodářský spolek v Opavě“, jemuž stanovy byly 19. ledna 1863 potvrzeny (srovn. „Op. Bes.“ 1863 str. 78.).

Slezsku platila i působnost „Spolku ku zvelebení a podpoře včelařstva na Moravě a ve Slezsku“ (jako odboru „C. k. morav. slezské společnosti ku podpor. orby atd.“), a existoval v Opavě i zvláštní „Spolek hedvábnický“. V Čechách počátkem let šedesátých těšily se hospodářské společnosti velmi malé přízni vlády,²⁾ ve Slezsku činnosti v těchto korporacích účastní se v prvních řadách osoby, stojící přímo ve službách vládních.³⁾

Organizační akce ve věcech hospodářských vychází tu tedy z tříd vyšší intelligence, stavovsky tedy ne právě přímo zainte-

¹⁾ Srov. článek univ. prof. dra Švambery „Jan Palacký“ v Osvětě 1908.

²⁾ Dr. V. Švambara v „Osvětě“ 1908 „O Janu Palackém“ str. 418.

³⁾ Tak v první schůzce slezského hosp. spolku zvolení do výboru prozatímného za předsedu Theodor hrabě Falkenhain, šlechtic Grubern za místopředsedu, za výbory správce Bittner, lékárník Hanke, okresní představený Čegley, hrabě Kolovrat, ředitel Miklic, farář Ochraňa, svob. pan Rollsberg, Dr. Dietrich, baron Moric Sedlnický (Op. Bes. 1863 str. 175)

ressovaných, vychází směřujíc shora dolů, a ne naopak.¹⁾ V Čechách, kde mají už politickou tradici za sebou, syn významného politika, Jan Palacký s ostatními usiluje v první řadě o těsnější organizaci zemědělců proti našemu národnímu odporci,²⁾ ve Slezsku, kde vůdčímu duchu, prof. Antonínu Vaškovi v akci obrozovací ve všech třech směrech jest začínati od abecedy, v prvním období upřímného rozradostnění z udělené konstituce a smířlivé nálady, pokud se týče rovnoprávnosti národnosti, dokumentované v zasedání zemského sněmu, a pod aegidou spravedlivého hraběte Belcrediho docela přirozeně hleděl redaktor „Besedníka“ vytěžiti co nejvíce výhod pro české zemědělské obyvatelstvo a při tom ovšem uplatniti i požadavek rovnoprávnosti národnosti. A tak již i v době před založením samostatné hosp. spol. slezské a ještě před vycházením samostatného jejího orgánu stává se Vaškův „Besedník“ orgánem myšlenek, hlásaných z dotčených už organizací hospodářských a kromě toho vychází z téhož listu řada i podnětů jiných a diskusních článků docela samostatných od spolupracovníků Vaškových.

(Pokračování.)

František Taufer :

Království ticha.

Čas, sochař neviditelný a mlčenlivý,
neslyšným krokem kráčí podzemními hlubinami,
krápníků tichým palácem, kde nikdo živý
nesnesl srdce hořící ni sen svůj temnotami.

Kamenné květy bez vůně tu rozekvetly,
jež ve slunečních paprscích se nikdy nekoupaly.
Z nich ruce ženiny si věnec neupletly,
v den svadební se roje včelí na nich nehoupaly.

A sloupořadí bělostná jak ze slonové kosti
se zvedají a klenbu bezechvězdnou podpírají.
Sen záclon tajemných je bez roztouženosti,
neb oči vášní planoucí z nich do tmy nezírají.

¹⁾ Na moravském Lašsku vystupují jako horliví činovníci v paskovském spolku hospodářském Ant. Wolf, ředitel hlavní školy, říšský rada Val. Kostelník, Dr. Rud. Kalus, Jan Křenek, továrník, Hynek Fialka, továrník, vesměs z Frenštátu; Dr. Alex. Říha, advokát v Místku, Hynek Červenka, učitel ze Staré Bělé, tajemník Ed. Vrána.

²⁾ Švampera, v Osvětě 1908 str. 418.

Bludiště samot královských se do tmy halí,
ve ztuhlých temnotách se náhle do propasti ztrácí.
Zde vody černé jak by od věčnosti spaly,
nad nimi vítr nezpívá ni bouře neburací.

Stesk ticha velkého zde vanouf neustává.
A slza stalaktitů v chladném, bezbolestném pláči
se zvolna k pádu neslyšnému odpoutává,
jak věčná rosa tajuplnou vegetaci smáčí.

To ticho, ticho nesmírné, jak hudba spící,
jak dávné odmlčení hlasu, který tady zbloudil,
jak přerušená passáže na klávesnici,
jak slovo zapomenuté, jež život nevyploudil!

Kdo první ze živých sem v tato místa vkročí
a zastaví se němý v stínu kamenného lesa?
Zda ten, kdo nevěří, že pravdou, co zde zočí,
a zdá se mu, že v hluboký a rozkošný sen klesá?

Zraněná srna, která k smrti byla štvána,
v krystalů druzy dopadne a skoná mezi nimi.
V klín květů krváceti bude její rána
a vápencové útvary se stanou krvavými.

Snad vědec, jemuž jemný přístroj našel cestu,
sestoupí s chvěním, které podobno je pobožnosti,
s níž věřící se běže k posvátnému městu,
sestoupí k hostině, již duše prahnoucí se hostí.

Či hřišník neklidný zde najde utišení
v samotě krásy očištné a v odříkání světa.
Dni půjdou kolem nezřeny. A v zamyšlení
slujemi krystalnými bloudit bude duše kletá.

A ticho velké náhle stane se jí hlasem,
jenž v šesti dnech zněl kdysi nesmírnými hlubinami,
hnul vodami a světlem, zemi oděl klasem,
a v temných slujích podzemních se zachvěl ozvěnami...

Vojna.

Osmá kniha „Našich“ Josefa Holečka. — Pokračování.

»Ach, to by bylo šeredné nedorozumění mezi námi!« zvolal Uhlík s předešlou horlivostí. »Já jen jako milovník a nikoli tvůrce básnické literatury chtěl vzít matematiku na pomoc. Arci! Budoucí spisovatelé budou mnohem méně počítati, než dosavadní, ano docela počítati nebudou, protože nebudou spekulovati. Nepočítajíce na osobnou slávu a zisk, nebudou počítat ani na efekt na obecnstvo. Vyjímám literaturu dramatickou, jež na výpočty zůstane odkázána; ale právě to ji přivede k úpadku. Upadajíc, úzkostlivě se bude ohlížeti po záchraně a spatřovati ji bude ještě v přesnějších výpočtech na slabosti obecnstva, až i na jeho nevzdělanost, na jeho zvrhlý cit i vkus, a potlesk obecnstva stále ji bude níže posouvat po nakloněné ploše. Dílo budoucnosti nebude počítat ani s časem obecnstva.«

Jan Semerák mu vskočil do řeči: »Snad přece! Hlásal jste, že díla spisovatelů budoucnosti budou muset býti národní. Což pak obecnstvem jejich nebude národ? Vizte, jak jste nedůsledný! Nedělejte si zbytečných starostí o dalekou a neznámou budoucnost! I potom spisovatelé budou dychtit po uznání a úspěchu, i potom trvalý úspěch budou nazývat slávou, i potom spisovatelé budou míti snahu zalibovati se. Osobnosti jejich obecnstva se změní, ale nikoli jejich poměr k obecnstvu, jenž zůstane, bude-li obecnstvo demokratické, jak vy tomu chcete, týmž, jako byl, když literárným obecnstvem byli nečetní jednotlivci, vzděláním, společenským bohatstvím nesmírně vynikající nad šerý dav. Demokratisace literaturného tvoření podle vašeho receptu, kdyby kdy na ni došlo, byla by jeho propastí a hrobem. Vy literaturu mocí chcete nutit, aby sloužila davu a dav, protestujte si, jak chcete, vždycky bude duchovně pod průměrem. Nejiná bude vaše literatura budoucnosti. Víím, že si věc myslíte jinak a že věříte ve vyšší a všeobecné vzdělání i osvětlení národních mass. Kdyby někdy bylo tak, dlouho se ten blahý stav neudrží. Dav zvítězí, ale dav nestrpí ani vzdělanosti, ani umění, jako na druhé straně nestrpí bohatství a přepychu, proti němuž horlíti mohou mravokárci a společenští oprávcí, ale nikoli umělci, spisovatelé a badatelé. Takové by byly konce demokratisace umění, kdyby se kdy stala skutkem. Rozumím tomu, co máte na mysli, ale to není demokratisace umění a literatury, nýbrž aristokratisace národa, aristokratisace nikoli rodovými predikáty, nýbrž intelligencí.«

»I slovo aristokracie se mi z duše protiví,« horlivě zaprotěstoval Uhlík. »Žádná aristokracie, žádná aristokratísace! Demokracie zůstaň tím, čím jest a varuj se s aristokratismem i kokeťovat! Zavrhnouti sluší i pojem »aristokracie ducha«, již chce v naší době býti intelligence demokratického původu. Dobře znám takové »aristokraty ducha«, nemající ani ducha, pomlčím-li o erbu, a nadbíhající aristokratům, aby se o ně při potkání aspoň otřeli! Třeba jest, abychom vytvořili silný a sebevědomý střed, v němž jest jádro i těžník společnosti. Jsem proti aristokracii i proti luze, proti svrchní jako proti spodní vrstvě společnosti. Prostřed sudu víno jest nejlepší. Zlepšujeme tedy společnost tím, že jádro její zlepšovati i rozšiřovati budeme na ujmu obou vrstev krajních. Aristokracie i její protiva, luza, mají společnou vadu, ve které tyto krajnosti se stýkají: příliš hoví smyslnosti. Této vlastnosti jejich literatury dosud otrocky hoví.

Kult ženy a lásky pohlavní, v němž si liboval romantický středověk, má původ ve smyslnosti katolického panstva, světského i duchovního, jehož přízeň, realněji řečeno objednávky a honoráry, měly rozhodný vliv na činnost umělců, kteří z téhož modelu krasavice vyráběli i Madonnu, i Venuši. Mělkost myšlenkovou a citovou, jež tehdejší dobu vyznačovala, nic lépe necharakterisuje, než lehkost, s jakou umělci podobné šanzmenty prováděli. Buď Madonna nebo Venuše! Ale představím-li si, že Venuše se převléká za Madonnu a Madonna se svléká za Venuši, otřásám se vnitřním hnusem nad nemravnou ploskostí, která se tím projevuje a nemůže se umenšiti krásnou formou uměleckých děl, dokonalostí jejich kresby a jemností koloritu. Odtud pochází nepoměrná, nesmírná převaha formy nad vnitřním obsahem, ze které vaši školští esthetikové čerpali pravidla umění a na které dokonce založili i definici uměleckého krásna. Aristokratická smyslnost romantického umění pjala se do raffinované výše, uměla se tajiti a škraboškami zakrývati, ale usvědčujícím důkazem, že byla a panovala, jest fakt, že všecko umění od té doby, a spisovné na prvním místě, ve smyslném pohlavním poměru vidí rozhodující pohnutky a vzpružiny všech lidských činů, dobrých i zlých, nevyjímaje velkých činů politických, určujících dějiny národů i dějiny světové. A to je lež, jež tím, že byla přijata a dosud platí za pravdu, zavinila nekonečně mnoho bludů a duchovních zmatků, jež nesnadno bude napravit. Prozatím není jiné rady, kudy vyváznouti, než: Pryč od vaší školské esthetiky, od její falše, od její strnulé nepřirozenosti a od zákonů pedanty vymyšlených! Každý umělec a každý spisovatel

měj svou vlastní esthetiku, měj ji v srdci svém, umělecké dílo v srdci se rodí, v srdci zraje a ze srdce se vyléveje útvarem přirozeným, vlastním jen osobitostí tvůrce toho díla!»

Jan Semerák útrpně krčil rameny.

»Rozumím, pane professore. Vám je líto těch školských esthetiků, kteří jako Jeremiášové plakati budou, až jim budou rozbity přesně vyměřené kadluby a úřadně cejchované nádoby na umělecká díla, kromě nichž neuznávají jiných. Ale upokojte se! To bude pouze přechodné stadium. Brzy bohdá i esthetikům svítne, že krása je v rozmanitosti, že každý umělec a spisovatel má býti samým sebou a jen sám sebou může býti měřen. Potom nebude uměleckých a literárních cechů, škol, směrů, epigonů, v umění spotřeba barev a v literatuře spotřeba papíru bude mnohem menší, přestane všechno řemeslné, ale umělci a spisovatelé vyššího posvěcení — volím toto slovo na rozdíl od slova talent, jež se opotřebovalo, protože talenty příliš dlouho otrocké služby konaly všem, kdo platili, odměňovali, vyznamenávali, lichotili — budou míti volnější pole, díla jejich budou váženější, hlas daleko slyšnější. — Spodní vrstva společnosti v tom se podobá svrchní, že smyslnost jest nejobyčejnějším motivem jejího konání. Formy smyslnosti arci jsou tu nízké a brutální. Na rozdíl od aristokracie luza se nepřetváří, nedělá z ženy bohyni ani anděla, aby si chlipnou illusí, že obcuje s bohyní neb andělem, zvyšovala smyslný požitek, nýbrž muž a žena cítí se u luzy k poměru k sobě jen samcem a samicí. Pohlavní život luzy bývá nezřízenější, než u zvířat; máf každé zvíře, zvláště vyšších kategorií, v přírodě své pravidla rozmnožování svého druhu, jichž nepřekročuje, ale spodina lidské společnosti těchto pravidel v sobě nemá, opět se tím podobajíc vrcholům společnosti. Vrcholky, pouštějíce uzdu smyslnosti, chytře ji před očima dobromyslného a naivního lidu, jenž k nim vzhůru patřival jako ke svým vzorům a naději, oblékali duhovým pláštěm idealismu, aby lidu zakryli skutečnost. Luza svých neřestí neověšuje draperiemi a oddává se jim se psí nestydatostí, ale mravně stojí aspoň o to výš, že se nedělá lepší, než-li jest. Nepru, že v temném středověku, kdy národové byli považováni za stáda, osud jejich nejednou byl určen rozbouřenou pohlavní smyslností mocných, jež tím způsobem vsáhla v kolo jejich dějin, ale bylo-liž to dobře? Podle mého mínění není si možno pomyslití hlubšího ponížení člověčenstva nad to, v jaké je srážejí spisovatelé, dávajíce v otroctví pohlavního chtíče. Ty vrstvy společnosti, které jsou mezi vrcholky a spodinou, vrchnostmi církevními i světskými

byly učeny obdivovati se všemu, co viděly na pánech, a slabomyslně panstvo napodobily, bylo-li jim to dovoleno. Také literatury působily na ně v tom směru. Ale skutečný život středních vrstev národů přes to zůstal dosti čist této úhony. Střední lidé spíše v knižné theorii než v žité praxi života činí tělesnou smyslnost rozhodčí svého osudu. Neodvisle od knižné falše jednají, ale při tom je pronásleduje pocit, že se dopouštějí něčeho temného, co odporuje knize, kterou četli. Jiný život ve skutečnosti a jiný v knize, jaké to poblouzení . . . Již jsem se dotekl realismu, jenž tomuto zlu chce odpomoci, ale upadá v nový blud, máje smysl pouze pro prosu života, pro prosu věcí, a ignoruje jejich poesii, ano vyháněje ji. Zde musí nastati obrat! Literatura musí národu porozuměti, a když mu porozumí, zamíluje si jej a on ji. Literatura přestane býti zálibou jednotlivých lidových písmáků a stane se potřebou národa, jehož bytost se literaturou povznese, očistí, zmohtutní, zkrásní. To bude velkolepým účinkem zdemokratisované literatury. Národ poroste ze svého jádra a síla jeho vyproškovati se bude z objetí aristokracie s jedné strany a luzy s druhé, jako se laský ořech klíče dobývá z obklopení skořepin. Tak bude, až literatura vystoupí o patro výš a nebude se již výhradně zabývati soukromými poměry, a ještě takovými, o kterých by nezřídka stydno bylo mluvit ve slušné společnosti, nýbrž až se obrátí ke skutečným životným zájmům i jednotlivých individuí jakožto národních typů, i velkým zájmům všeho národa a společenských jeho částí.“

Jan Semerák namítl: »Tím způsobem vám vznikne literatura tendenčná, literatura, sloužící veřejným a politickým cílům, a v tom nebude pokrok literatury, nýbrž její hluboký úpadek, neboť o ní jak o celku platiti bude slovo mistrovo: Politická píseň špatná píseň.“

»Této námitky jsem se nadál,« děl Uhlík. »Ale odpovídám: V tom právě se musí ukázati umění spisovatelů, že dovedou o společných záležitostech psáti tak, že ve svém obecenstvu nevzbudí dojmu všedních agitátorů, nýbrž bohem poslaných proroků. K tomu dvojího bude zapotřebí: aby spisovatelé vždy na mysli měli ideály všeho svého národa a nikdy proti nim nestavěli menší cíle tříd a stavů, jež mohou býti jen v rámci ideálu všénárodního rozvíjeny, a druhé: aby spisovatelé, tlumočnice ideály svého národa, neodcizovali se ideálům všelidským, jsouce pamětlivi, že každý národ právě tak je částí společnosti lidstva, jako jednotlivý stav nebo třída je částí společnosti národa.“

Jan Semerák živě pochyboval čka: »Vaše literatura brzy by se octla v koncích a na suchu. Program oné myšlenky, pro službu kterých literaturu chcete získati, dříve by se vyčerpaly než dějové typy. Posmíval jste se převlékací obratnosti současných spisovatelů, ale dříve než oni stali by se směšnými spisovatelé vaši, protože by u nich mnohem dříve nastoupila jednotvárnost. Současní aspoň převlékáním hrdin svých docilují rozmanitosti, a vaši, až byste jim zapověděl se převlékati, nevěděli by si rady.«

»Ať toho nechají!« zvolal Uhlík. »Ve vyšším patře literatury nebude místa ani pro epigony, ani pro plagiatory, ani pro mnoho-pisce. Tam každý bude svou hlavou myslet, svým srdcem cítit, svou líchu orat a osívat. Mnohosti zajisté ubude, protože nebude dilletantismu, ale získá svéráznost a originalita. A vaše obavy, že vrch vezme tendenčnost, nesplní se. Myslím tendenci okatou a dotěrnou. Ale často jsem pozoroval, že mnozí sobě matou tendenčnost a idealism a brojíce proti tendenčnosti vykořeňují z literatury idealism, jenž musí zůstatí nejvlastnějším polem literatury. Literatuře netřeba lidi idealisovat, ale ideály musí svatě chovat, za ně bojovat, víru v ně rozšiřovat. Touto činností sama literatura musí se posvětití a státí se národu svému nejen milou a vzácnou, nýbrž i potřebnou a nepostradatelnou. Idealismem literatura vysoko se povýší nad umění. Dokud literatura jen jak umění je považována, je v nevýhodě, ano zůstává pozadu. Výtvarné umění bezprostředněji působí na obraznost divákovu, hudba bezprostředněji a hlouběji vzrušuje cit posluchačův, než umění slovesné, jež by se zabilo, kdyby se spokojilo snažením pouze uměleckým. Umění v literatuře musí býti, ale ono jí může býti pouze prostředkem, kdežto plastice a muzice jest účelem. Za ideály literatura musí spěti, k nim obracetí myslí národa, jimi ozdobovati šeť všedního života, jenž jen potud může býti krásným, pokud není cizí ideálům. Literatura, věrně ideálům sloužící, je dobývající z rumu dějin a zas objevující v dálkách budoucnosti jako hvězdář nové planety na nočním nebi, dá národu věčný duchovní život, protože mu zabezpečí stálé obrozování. A kdybychom toto rozuměli tendencí, řekl bych: Ano, literatura buď tendenčná. Špatný spisovatel, který nechce svým dílem prospěti duchovnímu zdraví národa, jako špatný lékař, který se ve svém povolání nestará o tělesné zdraví lidí. Upevňujíc duchovné zdraví národa, literatura vyššího patra zvýší jeho sílu a výkonnost, ano i rostnost. Literatura agitátorsky tendenčná také chce prospět, ale prostředky vnějšími. Přidržíme-li se učinného přirovnávání, literatura taková snaží se zvýšiti vzrůst

člověka, ale člověka protahuje na skřípce. V tom arci je rozdíl.«

»Ještě něco,« opět se ozval Jan Semerák. »Vaše literatura by sice byla národní a demokratická, ale při tom výlučná. Veta by bylo po mezinárodní výměně literárních děl, veta by bylo po tom krásném duchovním obcování národů pospolu, které se právě v naší době tak utěšeně rozvíjí.«

»Výměna literárních děl,« odpověděl Uhlík, »bude se díti podle týchž pravidel, jako se děje výměna tovarů: podle pravidel poptávky a nabídky. Naproti stavu nynějšímu rozdíl bude ten: nyní je příliš vyvinuta nabídka některých velkých literatur, které se pyšně nazývají světovými, ale velké literatury nezajímají se o malé a po jejich plodech nikterak se nepoptávají. Vzájemnosti mezi nimi není naprosto, proto nelze mluvit o výměně. Ale bez té vzájemnosti a výměny mladé literatury upadají v duchovní odvislost od velkých, oslabují svoji tvůrčí sílu a neprospívají svým národům. Za takového vzájemného poměru malá literatura nemá ničeho, čím by připoutala pozornost literatury světové, jež se mnohem spíše zajímá bude o barbarský pronárod v jiném dílu světa, je-li svůj a originalní, jenž třeba ještě žádné literatury nemá, než o národ zeměpisně sobě bližší a se honosící, že také je vzdělaný a také má literaturu, když ona nemá ničeho svérázného. Mezi literaturou světovou a malou její napodobitelkou je poměr takový, jako mezi hlasem a jeho ozvěnou. I nejlepší ozvěna je planá. V horším případě poměr mezi nimi je takový, jako mezi krásnou symfonií slavného skladatele a její předělánkou pro kolovrátek. Autor nemá žádné touhy slyšeti parodii svého díla, nad níž bude mu smutno i bolno, třeba se parodista domníval, že mistra bezmála dostihl. Komponista naproti tomu přiznává cenu melodii, kterou v horách pastýř píská na píšťalu, je-li líbezná a jemu nová. Vypěstuje-li se tedy v malé literatuře silná národní osobitost, mnohem spíše bude moci obrátit k sobě pozornost literatury veliké, než jejím sebe zdařilejším napodobením. Tedy o výměně literárních plodů mezi velkými a malými literaturami bude lze mluvit teprve později. Dosud jsme svědky pouze kormutlivé duchovné odvislosti malých od velkých, ano já se nerozpakuji nazvat ji hanebnou porobou, tím hanebnější, že je dobrovolná. Ale já prve pravil, že sebe širší zájem ciziny literatuře ceny nepřidá a že pravá její cena tkví pouze v jejím významu doma, ve svém národě. To o literatuře vůbec i o každé její knize zvlášť.«

Jan Semerák už neodporoval, ale ani nedával na jevo, že by byl Uhlíkem přesvědčen. Spíše bylo na něm znáti, že není rád názorům, které Uhlík rozvinul. Uhlík viděl, že už jen pomatený student Kořínek ho poslouchá, ale jeho účastenství zdálo se Uhlíkovi tak nadšeným, že zapomněl jeho stavu a doslovuje závěrek úplně se k němu obrátil. Privil:

»Literatura musí býti národní, t. j. musí míti netoliko národní jazyk, nýbrž i typ. Taková literatura vždycky bude národu doma prospěšna a v jistých případech může dojít i uznání ciziny, ale to nemůže býti jejím cílem. Literatura musí hledati národní pravdu. Liché řeči to jsou, které hlásají jakousi jednotnou všelidskou pravdu, jednotné všelidské dobro, a na licho vycházejí snahy spisovatelů po jednotném všelidském krásnu. Jeden jest bůh, jedna je pravda, ale ta pravda jest u boha a pouze u boha. Mezi lidmi není pravdy jediné. Nemá-li lidstvo jednotného poznání boha, jak možno snít o jednotné a všelidské pravdě? Není jí, není ani všelidské skutečnosti. Ale jest, co lidé osobně za pravdu poznávají a uznávají. Soubor částečného poznání pravdy, vyhraněný v jistý typ, dává pravdu a skutečnost národní. Teprve pak úhrnným souborem všech pravd a skutečností národních dostala by se pravda a skutečnost všelidská. V naší době jsme proti jedynovládě panovníků, a současně se vytváří hegemonie jednotlivých národů, a aj! národové menší, činíce se od nich skrze své literatury odvislými, ji uznávají. Tím jde v konci konců o ztrátu národního typu, národní individualnosti, národní svobody — ne svobody zevnější, kterou v novodobých státech občanům dávají základné zákony, nýbrž svobody vnitřní, duchovné samobytnosti, kteroužto svobodu těm, kdož ji mají, žádný tyran nemůže odníti, žádný násilník uloupiti. Mužové péra první v národě jsou povoláni, aby mu zjevovali jeho pravdu a ochránili jeho vnitřní svobodu. Toto povolání je krásné a vznešené a přihlíží-li k dějinám českým, očekával bych, že všichni spisovatelé »probuzeného«, jak se říká, českého národa jen českou pravdu budou hledati a skládati. Práce jejich byla by nepolitická a cele věnovaná vnitřní kultuře národa; ale právě tím by posléze přinesla národu i ovoce politických úspěchů, neboť silná, zdatná, mravná a zdravá národní osobnost sama svou váhou a významem dobude si postavení politicky pevného. Co však zde ve skutečnosti spatřujeme? Co zde nalezáme místo hledání národní pravdy, zjišťování národního ducha, ochraňování národní svobody, zdokonalování národního jazyka? Hračky a zábavy představuje dnešní česká literatura, duchovnou nesamostatnost a tápání za bílého

dne. Cokoli českým jazykem tištěného vezmu do ruky, ze všeho se na mne šklebí lež. Ano pozoruji u současných českých spisovatelů takovou slabost ke lži, že jim při každém taková slově vadí jeho pravdivý a věčný význam, i snaží se to slovo znenáhla vypáčiti ze staré polohy, do níž je vkořeněno, a nahraditi je jiným, vymyšleným, často cizímu jazyku ukradeným. Český jazyk v jejich rukou je řídkým těstem, probíhajícím skrze prsty. Zvolal bych: Ustaňte v marné práci, z toho materialu nevystavíte monumentů! — kdybych sám neznal vlastností českého jazyka a nevěděl, jak vzácný, pevný i tvárný je to material. Všecko buď hračka, nebo lež! Lež se na mne cení z českých veršů i prosy a ne na posledním místě ze sloupců českých novin. A bude-li tak dál, dostaneme konečně jazykem Husovým, Chelčického a Komenského, jazykem ku hlásání pravdy vyvoleným, místo souborné národní pravdy tak hroznou soubornou národní lež, že při ní samo bytí národa českého ukáže se lži. A ta perspektiva mne zarmucuje a bolí.«

Starý Bouda zase poslouchal. Usmíval se a přikyvoval, netrpělivě v rukou žmole kudlou, s kterou přišel z pastvy. Když Uhlík dokončil, starý Bouda knihou mrštil na zápraží a volal:

»Babičko, odnes toho lháře! Víckrát se ho nedotknu. Už vím, že se neříká nadarmo: Kalendář — starý lhář.«

Babička vyběhla ze stodůlky a zebrała dědouškův kalendář. Vrata stodůlky za ní zůstala otevřena. Ve stodůlce na trakaři čerstvé trávy seděla vnučka starého Boudy, držíc děfátko na rukou. Byla překvapena, zmatena a zahanbena. Tvář jí zbledla, oči se studem sklopily, ruce úzkostlivě tiskly děfátko ke hrudi. Babička běžela s kalendářem do chaloupky. Nepovšimla si, že vnučku vystavila lidem na podívanou.

Šílený Viktora padl na kolena a sepal ruce.

»Betlem!« zvolal.

Študent Kořínek za Viktorou jako v úžase si prsty obou rukou včísł do vlasů, z nichž podivná pokrývka hlavy spadla do prachu. Ji zbaveny, rusé vlasy se rozsypaly po skráních i po ramenou.

Slunce zapadalo za lesy. Celé Chelčice byly posledními jeho paprsky ozlacený. Ozlacena byla i hlava Kořínkova, i tvář vnučky starého Boudy, jenž zatím povstal s patníku a zval hosty, aby ráčili k němu do chaloupky.

Tu si všiml otevřených vrat u stodůlky. Škubl sebou, tuze mu bylo nemilo, že Kačenka je vystavena cizím pohledům. Zdvíhl se, aby vrátka zavřel. Tu za sebou slyší tichý, upřímný hlas:

»Děroušku Boudoic, děroušku!«

Ohledl se dříve, než si uvědomil, že ho oslovuje Keník.

»Nemám kdy, chlapče Keníkovo,« odbyl jej, ale slova jeho zněla vlídněji, než jindy. Zasluhu o to mělo zapadající slunce, v jehož zlatě i nepatrný »chlapec Keníkovo« zdál se hezčím.

Starý Bouda pospíšil zavřít stodůlku a vrátiv se, postavil se mezi oba hosty a zval i nutil je, aby vešli pod jeho střechem.

(Pokračování.)

O. Bystřina :

Ze zápisův obhájcových.

(Věnováno M. Kurtovi.)

Corpora delicti.

Jaká to je vlastně věc — corpora delicti? Abych vám to řekl zkrátka: to je věc, vymyšlená od soudních inspektorů a ekcelenc-pánů presidentů na týrání soudu a soudců. Tito pánové když přijdou přezkoumávat krajský soud nějaký, dají si snést veškerá akta z roku předešlého a letošího, nájmě trestní; rozloží si to všecko v největším sále, jaký možno v duchamorně, zapáchající chachary, kvitem, prachem a paragrafy nalézti a pohrouží se „důležitě“ do milých aktů. Ovšem jen ve chvílích, kdy se nekonají líčení — neboť tito páni jsou nesmírně zvědaví: nedají si ujíti jedinké příležitosti, kde se mohou poučiti. Naslouchají se zálibou, jiné věci hodnou čtení obžaloby, výsledku obviněných, svědků, znalců; řečem státních zástupců i obhájců. Při tom všem neustále něco zapisují do maličké knížečky, kterou drží v hrsti; nejvíce ale, když pan předseda senátu „vynáší“ rozsudek. Tento bývá nevítanou přítomností dotyčného pána tak zmaten, že odsuzuje delikventa, žalovaného pro krádež, na základě paragrafů, jednajících o zabití — nebo obráceně; a při prohlašování stručných důvodů panu obžalovanému (dokonce za „pána“ jej ve zmatku pan předseda prohlásí!) vpěchuje do svého přednesení tolik paragrafů trestního řádu, že jich tolik za celé 35tileté své soudcovské činnosti před tím snad dohromady ani nepřečetl! —

Z tohoto počínání pánů inspektorů soudních dalo by se usuzovati, že je zajímavá neobyčejně to, zda se u našich soudů

spravedlivě soudí. Však, chyba lávky! Jejich úkol, který pro-
jadřují čtením oněch hromad aktů, výše zmíněných, nese se za
cílem mnohem vznešenějším a důležitějším: Jedná se o to, zjistiti,
zda není na nějakém rozsudku vynechán podpis zapisovatelův;
zda u pánů soudců notantů jsou uvedeny správně jich šarše,
které zaujímají. Pak, zda-li kancelář dobře sešila (civilní) akt, a
nevisí-li někde zbytečně veliký kus špagátu neupotřeben. Dále
jest pro spravedlnost vykonanou nad míru důležito, zda auskul-
tant skutečně do tří dnů, jak předpisuje „jednací řád“, odvedl
protokol o hlavním přelíčení, písemné vyhotovení rozsudku a
poradního protokolu? — Někdy je ovšem nutno pracovati na
podobném úkolu i 14 dnů, než se vše do pořádku přivede —
a to jest i panu inspektoru na první pohled zjevno! Ale zákon
zakazuje apodikticky pracovati na těch věcech déle tří dnů a
proto — běda! je-li ve spisech znatelně, že pracováno na roz-
sudku čtyři neb pět dnů! Pak to má „na motyku“ i pan před-
seda, i auskultant, i pan president soudu — a nejvíce — soudní
kancelář, která za to nejvíce může! Z tohoto samozřejmého
důvodu nenajde tedy pan inspektor ani v celém tisíci aktů
vyznačeno, že by rozsudek byl býval odveden — až čtvrtý den!
A pan inspektor je spokojen; vidí sice, že některý rozsudek,
třebas 90ti stránkový, nemohl absolutně býti vypracován ve
třech dnech — ale, předpisům se vyhovělo. Nutno tedy všechny
pochválit! —

Ale abychom se dostali k nešťastným corporům delicti! Tož
na konci každého trestního aktu nachází se jistý lísteček, popsáný
hustě na čtyřech stránkách, který tvoří pravou pochoutku pro
pány inspektory, a do něhož se zakloubávají s dychtivostí, lepší
věci hodnou . . . Tento lísteček nese nápis: „Verfügungen über
die Hauptverhandlung“ ze dne toho a toho, a tvoří zkušební
kámen veškerého hrdelního soudnictví ve státě rakouském . . .
Ontě poskytuje nejvíce příležitosti panu inspektorovi ku vyzna-
menání, neboť na základě jeho dá se „strhati“ nejen pan oficiant
toho kterého oddělení soudního, nýbrž i pan kancelista, auskul-
tant, předseda senátu, přednosta výpomocných úřadů (tak zvaný
„špagát-direktor“), pak žaláčník, kontrolor a správce věznice —
dokonce celé gremium soudní i s panem presidentem, dvorním
radou, rady soudními — ad infinitum!

 Dovedu jen nedostatečně objasniti vám obsah této vzácné
listiny — vyhotovené ovšem v samospasitelném vnitřním jazyku
rakouském i v českých případech! Ty časy, kdy za Badeního
směl a měl býti lístek onen vyhotoven v řeči, které užíval

obviněný při líčení, buď bohu chvála, již dávno minuly a zapadly ve věků nepaměť, na štěstí celé naší velmoci, která by se byla málem rozpadla pro několik neněmeckých slov, jimiž lístek onen měl býti vyplněn. A veškerá svatá byrokracie rakouská oddechla si z hluboka po pádu Badeniho, strouhající mrkvičku naivním Čecháčkům, kteří si dělali a dělají naději, že se jednou opět vrátí ona vymoženost, na základě které odsouzený čor ve své mateřštině směl býti ohlášen veliteli věznice a starostlivému žaláčníkovi („kikrmajistrovi“, jak sluje ve vězenské hantýrce).

Tož v té cedulečce stojí – mimo jiné: jaký že zločin spáchal potrefený, a kdy došly spisy k soudu, rozsudek vynášejícímu; dále, kolik že tomu šťastnému smrtelníku naměřili kriminálu, a kdo to u soudu zapisoval, a kdy; zda útraty soudní prohlášeny za dobyté či nedobytné (totiž: má-li se odsouzenec prodat kráva nebo koza za tím účelem, aby se zaplatila špitální polévka a komisárek, jimiž jej v kriminále krmí!). Dále, stal-li se rozsudek právomocným a kdy; zda odsouzenec trest nastoupil hned, nebo zažádal-li o odložení trestu, či přál-li si odsedět v jiném kriminále, a jak vše ku zdaru a slávě justice bylo provedeno. Zadal-li „lekuř“ proti rozsudku, a jaký; zda byl odsouzenec vyzván k nastoupení trestu – vzal-li si lhůtu na rozmyšlenou atd.

– Milí čtenářové, to dospěl jsem teprve na konec prvé stránky této vzácné listiny! Ještě další plné tři stránky obsahuje, a jsou tam samé takové věci, že by vás z toho jistě rozbolela hlava, nebo by se vás chytla cholera – no, já jsem z gruntu dobrý a milosrdný člověk – proto už ani muk!

A teď považte, kolik tu příležitosti k inkvisici pánů, vyplňujících dotyčných 35 rubrik, ve které v každé ještě musí vepsáno býti datum, kdy tato rubrika vyplněna Běda, chybí-li některé vyřízení! Představte si, jaká by to byla spravedlnost, kdyby za 30 let dostal se někomu do rukou takový lístek a dotyčný pán nedovedl se z něho orientovati, zda služební knížka, která tehdy byla obviněnému odebrána, byla mu vrácena, a který den? –

Však jedna z dotyčných 35ti vět jest perlou vši moudrosti a zároveň radostí všech soudních inspektorů – za to záhubou mnohého pana kancelisty a předsedy senátu. Neviňoučká dvě slůvka: „corpora delicti“ stojí v šestém odstavci „verfüguňků“ napsána. Hle člověk odborník chápe hluboký jich význam . . . Vy nebožáci, kteří nemáte ničeho do činění s kriminálníky, kriminalisty a kriminalem – vy ani nejste hodni toho, aby vás obešla záře těchto dvou slov . . . Víte vy vůbec, co „corpora

delicti“ jsou ? — Velmi nesnadno dá se to vypsati a pochopitelným učiniti nezasvěcenci. Raději pokusím se vysvětliti vám to na kratičkých a pádných příkladech — bojím se, že jinak toho nepochopíte.

Tedy : Valašská pasekářka byla obviněna, že pomáhala dívce, která u ní sloužila, od nemilých následků toho, že tato nevyhnula na hůře mladému, jiskrnému Valáškovu, bratru pasekářky. Juž to bylo prý aj na dívce znát — tož sa jí mělo pomáhat. Na okénku v jizbečce stávala flašečka, a v ní roztok arseniku s vodou. (Valášci tomu říkají „truf“!) — Uvařilo sa červeného vína — hned celý litr, aby to účinkovalo; do vína pěkně šafránu, rozmarýnu a květu pivoňkového, a aby příchut nebyla tak odporná — prý kapenku té „trutě“ do toho. Ale ne moc — tak s „užičku“! — Pomohlo to dobře, jen že šandáři se do toho vložili a před hrdelním soudem ocítly sa — aji dívka, aji hospodyň, že pro § 144tý! — a k přelíčení přinesla se aji tato flašečka s trutí. Tato flašečka — to je ten corpus delicti. —

A když sa podařilo jak dívku, tak hospodyň udělat nevinoučkými, a slavný senát je propustil z obžaloby, nastala peprná povinnost panu předsedovi senátu, auskultantovi, kancelistovi, přednostovi věznice atd., udělat o této flašečce trutí „verfýguňg“, jako, co se s ní má státi. Předně vepsati vše do toho zmíněného nekonečného archu, a kdo to s tou flašečkou má provést; zanést tam datum, kdy to pořízení nařízeno a datum, kdy to vykonáno — jinak by pan soudní inspektor vyletěl z kůže!

Pan auskultant připsal moudře k této flaštičce: ist zu vernichten! — a odvedl po vyhotovení protokolů, rozsudku a „verfýguňků“ akt panu předsedovi. Tento studuje pozorně celý akt; „hledá vši“ se tomu říká v soudní hantýrce. Opraví v protokolu několikrát panu auskultantovi, který má na základě výpovědí svědeckých něco „za prokázáno“ — že pan předseda to považuje „za zjištěno“; dále přeškrtně několik „jelikož“ a vepíše „ponevadž“; na místo „však“ dá se „ale“ a dospěje konečně k odstavci „corpora delicti“.

Hrůza jej obešla! „Tak — vernichten — ten tomu dal! — A pasekářka podá žalobu na justiční erár, aby jí vrátil flašečku!“

Přeškrtně po zralé úvaze slova: „ist zu vernichten“, a vepíše: „Tekutinu vylét, láhev vyčistit a vydat příslušným okresním soudem obviněné!“ — A oddechne spokojeně u vědomí, že spravedlnosti učinil zadost.

No, napsáno je to soudně — ale vykonáno ne tak hned! — Nejprve musí správce kanceláře, která má na starosti „corpora delicti“ připsat do další rubriky k tomu slůvku „vylét“ — „befolgt“ — a připsat datum. Pak musí zaslat celý akt i s flašečkou na expedici krajského soudu. Tam sedí tak zv. „expedient“. Ten jde k panu přednostovi výpomocných úřadů, „vyfasuje“ od něho tolik a tolik archů balícího papíru, tolik a tolik motouzu, poštovní adresu průvodní a potvrdí to ovšem v samospasitelné panu řiditeli. Pak zabalí flašečku, zapečetí, napíše adresu na balíček i na průvodní list na okresní soud, kam patří bývalá obviněná „pod ářešt“ a dá zanést na poštu. Protože na balíčku jest poznámka „portofreie Dienstsache“, přijde poštovní erár o tolik a tolik haléřů — ale vzdor tomu svědomitě doručí flašečku (zdarma) okresnímu soudu na Vsetíně.

Tam ovšem koná flašečka svou další, úředními předpisy přesně vyměřenou pouť. Napřed se dostane do podacího protokolu a pak přidělí se k referentovi, který moudře věc uváží a napíše předvolání pro bývalou obviněnou, bydlící pět hodin cesty daleko od města, aby se dostavila — pod pohrůžkou nuceného předvedení — toho a toho dne u soudu odebrat si svůj majeteček.

Počasí je zlé, a robečka je ještě „těmi sůdy přejítá“ a z toho všeho „choromlivá“, tak že pěšky nemůže. Chlap její zapřáhne tedy šimla, a zajedou si spolu k milému soudu, jako pro ten svůj majeteček, který konečně „proti“ řádné kvitanci šťastné vlastníci vydán . . .

Teď snad máte už slabé alespoň tušení, co corpus delicti je; rozumíte už, jak byl pan předseda neskonale chytřejší, než naivní auskultantek; jak soudní inspektor pochválí pana předsedu za pečlivé udílení spravedlnosti — a konečně, v jak dobrých rukou se naše rakouská spravedlnost vynachází! —

Uvedený příklad jest jeden z „nejsnadnějších“ Ale co na př. počítí, odsoudí-li soud starého dlouhoprsfáka, dodaného z Ostravy ku krajskému soudu v doprovodu celého balíku klíčů a paklíčů, jež tvoří v tomto případě „corporu delicti“? Se zlodějem je snadné pořízení; u soudu mají v takovém případě zvláště pro to stříženého pana předsedu, jemuž se říká „otec chacharů“. (O něm vám někdy příště více povím, dovolíte-li.) A tož statečnému vyrovnateli nesrovnalostí majetkových naměří se — zkrátka — dvě, tři léta a odveze se příštím transportem na Měrov. Ale ty klíče a paklíče? —

Naivní auskultantek, nechápající dosud dosah svého činění, připiše ovšem zase do „verfýguňku“ k šestému odstavci „ver-

nichten"! Ale pan předseda, horečný v těchto věcech, který už podobnou neopatrnost dosti zkusil v dřívějších letech od pánů inspektorů, jakožto mírný a opatrný kněz bohyň spravedlnosti poučí pana auskultanta o nevhodnosti jeho počínání: Zavede se „ediktální řízení“, a když se ve lhůtě ediktální nikdo o ty věci nepřihlásí, prodají se ve veřejné dražbě. „Nejméně o 8 haléřů byste připravil justiční erár, nešťastníče!“ dodává trpce.

Mladý adept spravedlnosti žasne nad důvtipem a důmyslem svého představeného; opraví „verfýguňk“, a vepíše tam slůvko: „Ediktal verfahren“ . . .

Laik by si ovšem nevěděl rady s tímto cizopásným slůvkem. Ti však, kdož představují výkonnou moc práva a spravedlnosti, dají se bez rozmyšlení ihned do pilné a úspěšné práce. Nejprve vypíší na dvou stránkách důkladnou podobu předmětů, o něž jde. Každý klíč a paklíč vyměří se až na půl milimetru, vyzkouší se hmota, z něhož zhotoven; připíše se, kdy a za jakých okolností kterého nástroje bylo při krádeži „mutmasslich“ použito, kde klíče byly nalezeny, kde a komu byly odebrány, kde se nyní nacházejí, kde lze „v ně nahlédnouti“, v kterých úředních hodinách; jak se jmenuje úředník, který věci u sebe chová, kdy skončí lhůta, do které může vlastník své nároky na ně uplatnit, a kdy, nestane-li se tak, se věci prodají — zase: v které úřadovně, v kterých hodinách. Kterým úředníkem atd. atd.

Až toto vše pěkně a důkladně vypsáno, proběhne „edikt“ ještě několika kancelářemi — přezkouší se správnost jeho, přičiní k němu více podpisů — a pak nastoupí cestu do německých úředních novin, které nikdo nečte, a které vycházejí na sto honů daleko od místa, kde se klíče ztratily, kde bylo kradeno, kde zloděje chytili a kde byl odsouzen. Facit toho všeho jest, že se nikdo vůbec o podobnou „zmatu“ nepřihlásí. Pak přijde starý žid, obchodník kradeným železem, dá za celý ten krám 4 haléře a odnese to.

Ale erár stála tato manipulace — nepřiblížejíc k platům výkonných sil, jež se touto věcí zaměstnávaly, ceně inkoustu a papíru — nejméně 10 korun za otisknutí ediktu.

To jest tedy druhá odruda „corpusu delicti“. Třetí je neméně povedená, a také se s ní už lépe a rozumněji manipuluje. Poslechněte:

Zloděj ukrade dvacetikorunu papírovou; je lapen (ještě za starého zákona, dokud nebyla vynalezena „lex Ofner“) a postaven před sborový soud, jsa již dvacetkrát „předtrestán“.

Poškozený (v soudní hantýrce „obžalující“) poznal po číslici, kterou si na bankovku červenou tužkou vepsal, bankovku za svůj majetek. Tato se zloději odebere, vloží do obálky u soudu, kde se vedlo vyšetřování, a zapíše se jako „corpus delicti“.

Dobrá. Zloději, který statečně zapírá, doručí se obžaloba a pošle se ku krajskému soudu, kde se má odbývati líčení. Pan předseda studuje akta, přijde na „corpus delicti“ – bankovku zapomněli šťastně u okresního soudu. Honem se sedne a píše o „corpus delicti“, že je ho třeba pozejtří při hlavním přelíčení.

Ten den ráno shání se před zahájením líčení předseda netrpělivě po bankovce. V tom přichází sluha z pošty, celý uříčen a pln radosti klade na stůl panu předsedovi – 19 K 97 hal. s ústřížkem od poukázky!

Pan kancelista venkovský zaslal milou bankovku, kterou měl poškozený u soudu dle svých značek za vlastní poznati – poštovní poukázkou, sraziv si ovšem předem 3 halíře, které musil vynaložit na zakoupení poukázky. (Poštovné se neplatilo – to zas odnesl poštovní erár.)

Netřeba ovšem doličovat, v jakých rozpacích byl okradený, maje přísahati na totožnost těchto 19 K 97 h s ukradenou bankovkou! –

Podobně měla se věc se 100korunovou bankovkou, kterou poznal poškozený u pachatele po tom, že byla zvláštním způsobem přeložena; poškozený měl asi 6 bankovek stokorunových ve svém, poněkud úzkém zápisníku před krádeží; poněvadž bankovky, pouze ve dvě přeložené, byly širší než zápisník, byly na hřbetě všechny ohnuty stejně. Když se u pachatele jedna z těchto bankovek našla, shodovaly se záhyby od přeložení úplně s ostatními pěti, poškozenému zbylými, což ještě u policie a u okresního soudu bylo zjištěno. – Ku přelíčení však došel „corpus delicti“ zároveň s druhými penězi zloději patřícími, pěkně na čtvero složený, jako vyžehlený. O původním přeložení a záhybu ani zmínky! – Následkem rozpaků poškozeného, který měl přísahati na totožnost bankovky předložené s onou, která byla ukradena, byl obžalovaný osvobozen. – Dobře, že se větší neštěstí nestalo, než že obhájce, který situace dobře využítkoval, tuto podezřelou bankovku obdržel za svou námahu!

K onomu „třetímu“ druhu poneštěštěných „corpus delicti“ dlužno připočísti také ony, které po odbytém přelíčení má odvážeti dozorce vězňů, přivádějící z vazby obviněné ku jednání, zpět do věznice správci oddělení „corpus delicti“.

Nejmarkantnější případ, který mi v paměti utkvěl, jest tento :

Zloděj odsouzen pro krádež zlatého řetízku od hodinek ; poněvadž byl „zasloužilý, dostal Měrov. Trest přijal, a když jej odváděl dozorce po líčení zpět do věznice, dal mu nésti dotyčný „corpus delicti“ v krabičce od cigaret (takové vzácné věci vždy se zasílají a přechovávají v krabičkách od cigaret!) zpět do věznice. Odsouzenců šlo tenkrát více pohromadě — ale dovedný zloděj řetízku nesl si pyšně svůj skvost, jako výslužku domů, do věznice . . .

Odevzdán raport — totiž seznam všech toho dne diktovaných trestů — správci věznice, odebrav od svého důvěrníka krabičku se skvostem a chce ji odevzdati úředníkovi — jako že dotyčný zlatý řetízek. Úředník pohlédne z opatrnosti dovnitř — krabička prázdná . . .

Jako když blesk projede celou skupinou . . .

„Ruce vzhůru!“ komanduje dozorce.

Pět trestanců uposlechně ochotně a teď nastává vyšetřování a prohledávání . . . Nejprve šatstvo prohledáno všem, i pak boty — nic. Svlékají je všechny do spodního prádla, až i spodní kalhoty jim sundávají — a hledají tři dozorce, hledají . . . I ty nejtemnější otvory v těle delikventů přezkoumávají — nikde nic! Trestanci drží ovšem ruce vzhůru, ani se nehýbají . . .

Vše marné! — Musil odhodit řetízek někde na ulici. Trestance odvádějí do cel, a půl dozorčího personálu z věznice hledá až do tmavé noci v průjezdě věznice, v celé uličce, vedoucí ven od soudu, u soudu, všude, všude. Nic! —

Po druhé a za dohledu úřední osoby ukradený řetízek budí ovšem u soudu a v celé věznici sensaci. Ubohý dozorce, který měl vlastně sám nésti skvost do věznice, rve si ovšem vlasy, a div nekončí sebevraždou. —

Druhého dne překvapí žalářník v cele trestance, který odsouzen pro dotyčný řetízek, hrát si s ním klidně na kavalci.

„Pro boha, kde jsi měl skvosty?“

— „Prosím, držel jsem jej v ruce!“ —

Tableau. — — —

Ā teď k poslední odrudě; ta se jmenuje „corpora derelicti“.

Název svůj obdržela od této pravdivé příhody :

Zmíněný už „tatiček chacharů“, takto zkušený a dovedný předseda, který dovedl za půl dne rozsouditi 13 případů, a na měřiti i patnáct let kriminálu, jakmile spatří tlustší akt, týkající

se provedení záležitosti, dříve rozsouzené — zde už jen vždycky o tak zvané „nachwehen“, buď o corpora delicti, nebo o dobývání soudních útrat, či o obnovu řízení neb o žádost za milost — pocífuje vždy před takovým aktem nemalý respekt . . .

Vkročiv jednoho dne do své úřadovny, zočí na zemi akt obrovských rozměrů, a na motouzi, akt svazujícím, zavěšený — řemen. Obyčejný kalhotový řemen, už hodně sešlý. — To se ví, že pan předseda si aktu napřed vůbec nevšímal. Ākt ležel a ležel, přijímal na svůj obal jednu vrstvu prachu za druhou, a ležel. —

Za nějaký týden obešel pan předseda akt kolem do kolečka — několikrát jej obešel, ale neodvážil se naň sáhnouti. Jen ten řemen ohmatal obezřele a nechal akt ležet dále . . .

Konečně — řekněme po dvou měsících — dodal si odvahy, a rozvázal motouz. — Na hoře v aktě — verfýguňg; v odstavci šestém „corpora delicti“ — leibriemen! —

„Āha, vždyť jsem si to myslil“, oťřásl se pan předseda a — zavázal klidně poznovu akt. — Ležel dále.

Kdysi po šťastně odbytém „soudním dnu“, kdy všichni odsouzenci mu ihned tresty nastoupili (— to tvořilo vrchol umění pana rady!), rozbálí pan předseda znovu akt, co to jako s tím řemenem má být! —

Nahlédne do rozsudku; věc se měla takto: Jistý lotras zavraždil obchodníka někde kolem Hrabůvky a oloupil; před třemi lety stál před porotou — ale před jiným panem předsedou. Poněvadž věc byla úplně jasná, dostal lotr provaz, kterýžto trest — „ihned nastoupil“, jak stálo poznamenáno na konci jednacního protokolu. — Na konci aktu kvitance katova a koncept úředního vysvědčení, katovi vystaveného, „že s velkou dovedností a k úplné spokojenosti svůj úkol vykonal, a odsouzenec v pěti minutách k Ābrahamovi poslal. —

Tím vlastně měla by být věc odbyta — až na ten „leibriemen“. S tímto měla se věc následovně: Poblíž místa činu shledáno místo v obilí poněkud udupané, a na něm tento dotyčný — řemen, jenž přiložen k aktu jako „corpus delicti“. —

— „Tož to je vlastně „corpus delicti“ (věc zanechaná na místě) — bručí si pan předseda. Zavře klidně akt, a přemýšlí...

Vidí a cítí, že nutno vlastně přestudovat celý obrovský akt, aby se zjistilo, patřil-li řemen odsouzenci — pak by bylo nutno zjišťovati dědice oběšeného a vydat jim dědictví, které vzhledem na to, že řemen z oběšeného může mítí pro dotyčné dědice

nemalou cenu, může reprezentovati značnou hodnotu majetkovou! — Anebo svědčí řemen — měl-li oběšenec při dopadení jiný na svém těle — bylo by nutno usuzovati, že měl snad spolupachatele, kterému řemen při práci s kalhot spadl — a pak by hrozilo jeho senátu další projednávání, kdyby spolupachatel byl vypátrán. — Na každý případ věc velmi nemilá, a s nemalou námahou spojená . . .

Pan předseda trne strachy před novou, objemnou prací — tedy raději přemýšlí, jak se ji zbýti . . .

Dlouho seděl, dlouho se „mútil“ — konečně, spásná myšlenka: Věc se přidělí prvému votantu, ať ji vyřídí! — Usneseno, vykonáno: pan kancelista odnáší mořskou obludu do sousední kanceláře s poznámkou: „Videat rada H. k vyřízení“ . . .

A tím přestal pan rada na věc vzpomínat. —

Pan rada H. byl náramně důkladný a rozvážný soudce; než přikročil k vyřízení nějaké věci, dlouho vždy napřed rozvažoval, spisy studoval, rozhodnutí kasačního soudního dvoru shledával, komentáře pročítal atd.

„Nejsem soudce minutový“ — říkával o sobě. A také vskutku jím nebyl. —

Co se dělo s aktem a s řemenem v jeho úřední svatyni, zůstalo zahaleno rouškou tajemství pro vždy. Facit jeho obšírného a důkladného studia byl — tříarchový referát, který přinesl kdysi po odbytých šesti přelíčeních do senátu k sezení neveřejnému, ve kterém mělo býti rozhodnuto o osudném řemenu v radě čtyř soudců, státního zástupce a auskultanta. —

Nikdo z účastníků neposlouchal monotonní přednes referentův; pan „státní“ vyplňoval trestní lístky odsouzených novými tresty, dnes vyslovenými; pan předseda dával zase „od sebe podpisy“ na zprávy a odbytých líčeních, které měly býti doručeny žalávníkovi, trestance přejímajícímu. Druzí dva votanti pracovali na věcech ze svého referátu . . .

Sem tam zdvihl předseda sluch — a poslouchal — ale ne valně; tolik se mu mihalo v duchu, že si pan referent přeje, zavéstí další pátrání po jistém Poláku, který byl vídán ve společnosti pachatelově, a odstěhoval se brzo po spáchané vraždě do Ameriky; kdyby se jako zjistilo, že řemen je jeho vlastnictvím, by zde byly neklamné průtahy spolupůsobení jeho při činu . . .

Pan referent četl a četl — všem už docházela trpělivost. Na konec přerušil jej předseda:

„Ale pane kolego — nechte toho! Co s čemenem? Já nejsem do věci zasvěcen — ale podle mého náhledu, jak byl čemen nalezen v žitě, tož jeho majitel nebyl Polák; to by byl čemen zůstal na chodníku! Tak moresný je jenom Hanák — ten se odklidí do obilí . . . Co je po takové věci — připište „ist zu vernichten“ a bude odbyto!“

Pan referent počal dlouhou periodou se brániti proti povrchnímu nazírání na věc tak důležitou; že on dle svého náhledu . . .

Ale pan předseda zvolá netrpělivě na ostatní pány: „Einverstanden?“ Kývne pan státní, kývnou druzí dva votanti — všichni se zvednou, nasadí barety a přejí si dobrého chutnání.

V sále osaměl jen referent s auskultantem; tento chápe se motouzu, aby svázal akt, a přivazuje opětně na motouz — corpus derelictum . . .

Komentář.

FINANČNÍ ÚČAST KRÁLOVSTVÍ A ZEMÍ PŘI ZŘIZOVÁNÍ VEDLEJŠÍCH ŽELEZNIC PŘEDLITAVSKÝCH.

(S všeobecnou částí o klasifikaci železnic a hospodářské povaze železnic vedlejších. Napsal JUDr. Frant. H o d á č ml. V Brně 1910. H. Píša, nakladatel. Stran 175. Tabulek XIX. Cena 6 K.)

Autor pojednává se stanoviska teoretického i z praxe hlavně v zemích a královstvích v říšské radě zastoupených nabyté o vedlejších železnicích. K tomu cíli vymezuje pojem vedlejších železnic na rozdíl od drah blavních i od malodrah, jakožto drah doplňujících síť blavních železničních tak, že jsou podstatnou částí sítě železniční v určitém státu. Od malodrah liší se svým významem všeobecné důležitosti přesahujícím místní potřeby. Klasifikace tato není takto dosud obvyklá v národohospodářských učebnicích, kde v tom směru je dosti značná neurčitost názorů a kde často technická hlediska bývají promíchána s názory národohospodářskými a není mezi nimi činěno náležitého rozdílu. Je však nicméně náramně důležité provésti náležitou klasifikaci vedlejších železnic, zejména pokud je potřebí rozhodnouti, komu sluší nésti finanční břemena těchto důležitých dopravních prostředků. Nedá se upříti, že dr. Fr. Hodáč této složité otázky se chopil po náležité průplavě technické a že k tomu cíli prostudoval s velikou pílí a důkladností historii našich a namnoze i cizích železnic vedlejších a podává podrobný obraz nynějšího stavu vedlejších drah železných v nejdůležitějších zemích před Litavou (českých, štyrských, dolnorakouských, haličských i moravských).

V první části »O pojmu a hospodářské povaze vedlejších železnic« na základě obsáhlé literatury, zvláště z nejnovější doby (E. Saxe, G. Cobna, Ad. Wagnera, Maxe Marie Webera, van der Borghta, C. Colsona, W. M.

Acwortha a celé řady jiných) snaží se provést důkaz, že vedlejší železnice následkem svého názvu „místních drah“ (Lokalbahnen) (chemins de fer d'intérêt local) namnoze byly směřovány s „malodrahami“, kdežto zase na druhé straně se jim přikládaly účinky, kterých nemohly mít, nestaly-li se dráhami hlavními. Možno soublasiti s názory zde projevenými, že skutečně pojmenování lokálních drah mělo pro vybudování sítě vedlejších železnic a hlavně pro rozdělení finančního zatížení osudné důsledky. Zejména některé země (Čechy) právě pro tuto teoretickou nejasnost odhodlaly se k obětem větším, než-li by na ně připadnouti mělo při správném pochopení významu a důležitosti vedlejších železnic a jejich prospěšnosti pro celou síť železniční a tedy také pro hlavní tratě. Proto je správné a vědecky odůvodněno dostatečně stanovisko autorovo, že velkou část nákladů i rizika měl u nás pro vedlejší železnice převzít stát, když nyní po většině nabyt vlastnictví hlavních linií a že před tím měly hlavní dráhy soukromé povinnost vybudovati náležitou síť vedlejších železnic a že zemská hospodářství k tomu nákladu měla přispívati teprve až v druhé řadě. Jinak však je také jisto, že jednotlivé země rakouské mají namnoze takový rozsah, jako mnohé státy v cizině (na př. Čechy a Halič proti Sasku, Bavorsku nebo Belgii) a že tedy jim může připadnouti také část nákladu státního, pokud by ovšem měly k tomu cíli také zabezpečeny potřebné důchody. V tom směru tedy by se mohly důsledky v jednotlivostech odchylovati od autorových.

Autor sebral tu zajisté cenný vědecký materiál a nelze mu upříti, že jej také samostatně i s náležitým porozuměním spracoval. Trefně je zvláště vystižen vliv vedlejších železnic na výrobu zemědělskou i průmyslovou a dobře je čeleno nemírným nadějím a očekáváním, které v tom směru byly také od odborníků národohospodářských projevovány.

V části druhé („Vývoj sítě vedlejších železnic a zákonodárství o železnicích nižšího řádu“) je dopodrobna vypsána celá akce veřejná pro vedlejší železnice, zvláště po r. 1880 v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených. Z úplného vyličení této zákonodárné akce podává se i její posouzení se stanoviska vědeckého i podrobeny tu vhodné kritice různých směrů politické a národohospodářské, které při tom rozhodovaly. — V části třetí:

(„Vývoj a kritika finanční účasti království a zemí při zřizování vedlejších železnic“) vypsány jsou hlavní zemské železnice nebo zeměmi podporované ve čtyřech předních zemích (ve Štyrsku, v Čechách, v Haliči a v Dolních Rakousích) a podán přehled vedlejších železnic i zatížení zemských rozpočtů následkem toho také v ostatních zemích.

Také tu autor případně kritikuje ukvapenost („překotnost“) této akce, zejména v Čechách a odvozuje z toho smutné důsledky pro finance zemské, i pokud tu země převzaly povinnosti, náležející dříve jednak soukromým hlavním dráhám a státním hlavním liniím a nyní po většině státu. Ačkoli v tom směru mohou býti o jednotlivostech názory odchylné, přece je tato kritika v celku správná a dostatečně také se stanoviska finanční vědy odůvodněna.

Prof. Jan Koloušek.

MORAVSKÁ PŮJČKA.

Opět jednou po více než dvaceti letech obdařila Morava vídeňský peněžní trh novým cenným papírem. Vydala totiž K 40,000,000 $4\frac{1}{2}\%$ moravské zemské půjčky z roku 1911, jejíž titry, vynikající svěžím, ladným tiskem

i vkusnou úpravou, byly právě dány do oběhu. O půjčce této, která zadána byla moravským zemským výborem konsorciu celé řady bank, majících v Brně své filiálky, bylo již dosti psáno. Jednak překvapovalo tu zajímavé seskupení bank půjčku přejímajících, kdež vedle mohutných bank vídeňských zastoupeny byly i nejmenší banky domácí, avšak ještě překvapujícím byla participace půjčky mezi súčasťněné banky. Neboť z celkového obnosu půjčky 40 milionů korun připadl na všechny české bankovní ústavy pouze nepatrný zlomek circa 10 procent, tak že dle toho podíl největší české banky na této půjčce neobnášel více než milion korun, kdežto na německé banky připadly celé desítimiliony. Úspěch půjčky byl dobrý. Bez veřejné subskripce samy mezi sebe rozebraly si banky celý obnos a nyní, kdy jedná se o zavedení půjčky té na burse, má býti kurs její znamenán o 2--3 procenta výše, než-li byl kurs přejímací, čímž docílily by súčasťněné banky značnějšího zisku. Výtěžek ten budiž jim přán. Trpce však dotknouti se nás musí, vidíme-li, že v době, kdy tolik se mluví o vzrůstu českého kapitálu jest jeho účast při půjčce vlastní země tak nepatrná, a chtěl-li by se pak přece ve větší míře súčasťnit, pak nucen jest učiniti to prostřednictvím německých bank. Zd. V.

SLEZSKÉ ROVY.

Není tomu dávno, kdy zemřel vůdce slezských Čechů dr. Fr. Stratil v Opavě a po něm následoval vydavatel »Opavského Týdenníku« A. Otáhal. Dr. Stratil soustřeďoval veškerou práci politickou i národnostní ve Slezsku. Byl oportunistou a následkem toho zjednal si i v nezřízených poměrech nacionálních a u státních úřadů opavských určitý vliv, který platně dovedl využívat. Jinak však ruch politický i národnostní byl mu značně vzdáleným i cizím, což zapříčiňovala v poslední době i jeho choroba. A. Otáhal byl skromný člověk, neobyčejně pilný i bystrý, který znal potřeby Slezska. Měl mnohé vlastnosti našeho Vahalíka a mnohými myšlenkami svými zúrodňoval práci jiných. Žil v tradicích pracovníků slezských z družiny Praskovy, kdy na Slezsku pracováno kulturně a možno říci obrozensky. S nynějším nízkým způsobem života politického na Slezsku, s vzájemným znechucováním a znehodnocováním nikdy se nestotožňoval a často trpce to snášel.

Otáhal byl historik slezského života českého poslední doby. Mnohé studie uložil v »Mor. Sl. Revui«, »Časopisu Matice Opavské«, »Opavském Týdenníku«. Měsíc před svou smrtí zaslal ještě redakci náš článek »Padesát let slezského sněmování«. Práce není dokončena a slíbil pokračování zaslati do 14 dnů. Bohužel smrt mu to překazila. Práci tuto přes to, že není dokončena, přineseme v příštím ročníku. Obsahuje bohatý materiál z dějin slezské politiky od roku 1861 až do roku 1896.

Za redakci odpovídá Otakar Skýpala v Mor. Ostravě. — Tiskem knihtiskárny Birguse a Riedla v Přívoze. — Veškerá práva vyhrazena.